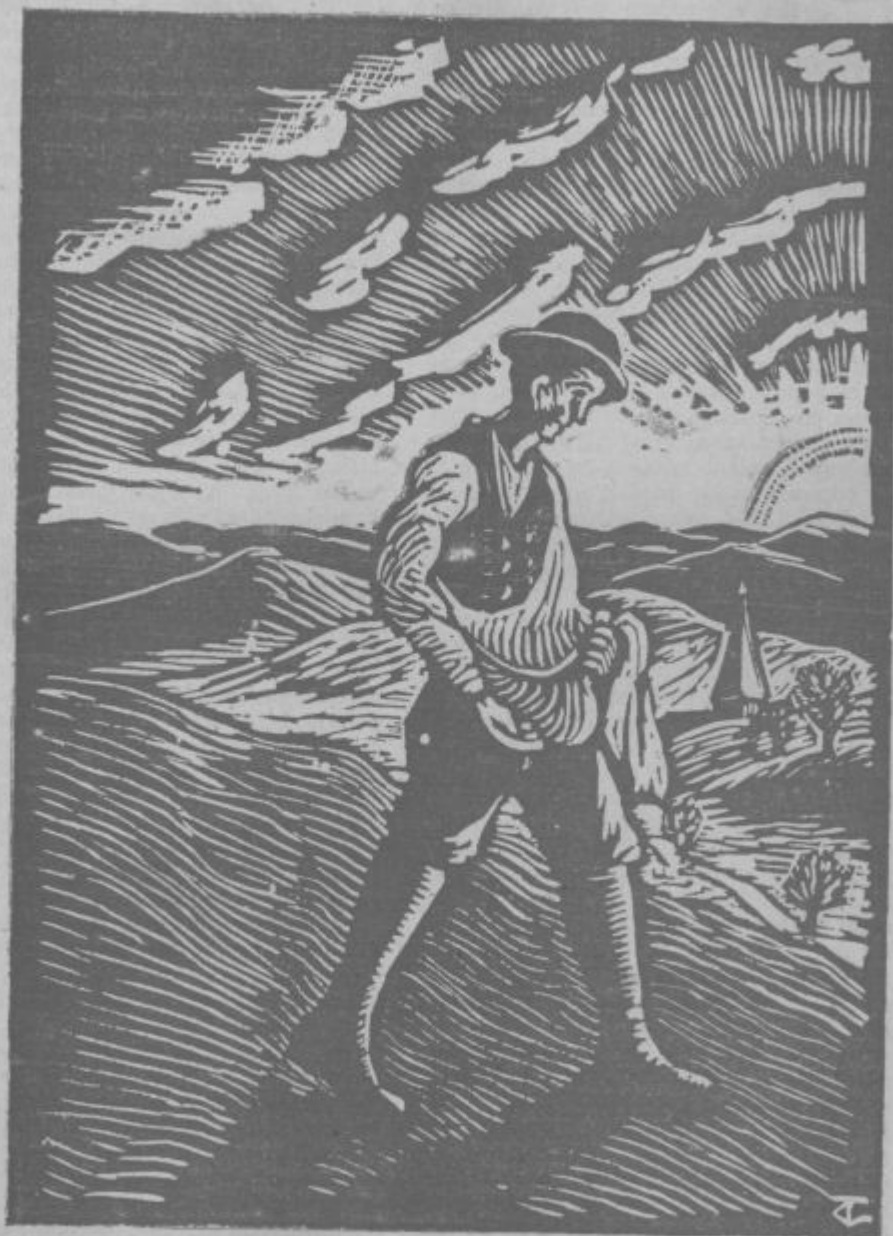

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 14.

V LJUBLJANI, 2. APRILA 1933.

KNJIGA 13.

TYROLLER:

SEJALEC (lesorez)

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

Pod brajdami je za dolgo mizo, ki je na dveh napol trhlih kolen v hladnem zavetju široko razraslih trt poganjala iz tal, slonel en sam samcat pivec, Jurij Krištof, nizek, skoraj prijazen človek s koničasto črno brado, širokim, topim nosom sredi trdnega, narahlo nabuhlega obraza in z veliko, napol rumeno, napol zardelo plešo, ki se mu je med dvema šopoma trmasto črnih las ob vsakem ušesu razlivala od zgubanega čela tja do mesnatega, krepastega zatilja. Ob koncu mize je zavihanih rokavov, napol delaven, napol v oddihu razkoračen sedel Gorjanec, po svojih rdečih licih, po široki rasti in kipečem zdravju bolj mesarju podoben kakor pa krčmarju, Gorjanka pa je nekaj metrov daleč stran na stolu pred hišnimi vrati tiščala med razkremenimi koleni mlinček za kavo, mlela, odpirala svoje čeljusti in od časa do časa vzklikala nekaj obema moškima, ki sta lena in brez prave besede buljila v utrujeni prostor pred seboj. Ob hlevu se je na dolgi verigi, ki je tekla po debeli žici pod ostrešjem, zaganjal Cezar sem in tja in bolj iz brezdelne prešernosti kakor pa iz potrebe lajal nad vsakim vetričem in nad vsako muho, ki je letela mimo. Med hlevom in kozolcem se je z vilami v rokah prestopala domača hči, Gorjančev Lojze ali Gorjančev hlapec, kakor so ji rekli zavoljo njene krepke zastavljene postave, fantovsko trdega obraza in hlapčevske moči. Vozila je s konji s postaje trgovcem in krčmarjem po Dolini in po bregovih tam med Retjem in Ojstrim, pljuvala si je v roke, vihtela bič in klela in je na svojih plečih tvorila težke vreče in zaboje, da ji je bil izmed voznikov daleč naokrog le malokdo kos. Kadar je bila veselica Pod brajdami in je morala s konjem sama po pivo v Trbovlje, je nesla sodček z voza na svojem tilniku tako pokonci, da so ji hrupno ploskali vsi fantje rudarji z Njive in s Fani, toda slabo je opravil, kdor se ji je drznil približati z laskavo besedo. O marsikom je šla sramota no zobeh, da jo je za sladke besede klavrno skupil pri nji. Bila je pa tudi težka stvar — mar naj bi bil človek na njeno pest žensko s pestjo udaril nazaj? Ženske na Tereziji pa so si ve-

dele šepetati med seboj marsikatero tajno o nji, marsikatero nerazumno čenčoč, da jim pameten človek skoraj ni mogel verjeti. Klepetale so nekaj o nekakšnem agentu iz Ljubljane, o nekakšni drobni, blede trlici, ki je v svoji torbici nosil žganje in podobne stvari po svetu in ki je nekajkrat zašel Pod brajde, ponudil svoje blago na pokušnjo, popil četrto dolenskega vina in izpregovoril nasproti nji nekaj začudenih, ne povsem dobro umljivih besed. Vedele so praviti, da se je Lojzka vsakokrat, kadarkoli se je ta agent pojavil Pod brajdami, za čudo spremenila. Ničesar ni marala slišati ne o konjih ne o nikakršnih hlapčevskih opravilih, za vsako tršo besedo, ki je ušla Gorjancu, se je hodila jokati v svojo kamro pod streho, in stara Gorjanka, ki se je polagoma — hočeš, nočeš — privadila, da je v svoji hčeri videla bolj dobrega moškega delavca kakor pa dekle, ki si bo danes ali jutri vteplo v glavo kakšno ljubezen ali pa celo možitev, je baje hodila tedaj okrog vsa žareča od materinske blaženosti in od sladkega upanja, da bo njena hči navsezadnje nekoč morda vendarle še deležna poslednje ženske sreče na svetu. Ženske na Tereziji pa so že sklenile med seboj, da iz vsega tega nikdar ne bo moglo biti nič dobrega. Gorjančeva Lojzka je hodila okrog, bila je za hlapca pri hiši svojega očeta in noben vzgib v njenem obrazu nikdar ni izdal, da se je v njenem srcu kdajkoli zganila kakšna drobna, plaha dekliška misel. Starejši moške so se menili z njo kakor z odraslim fantom, ki ima dovolj žuljev na rokah in dovolj dela za seboj, da se človek lahko pametno razgovori z njim in da lahko kaj da na njegovo moško besedo. Toda priznati je treba, da je Lojzka v celem imela vražje malo od svojega življenja. Kamorkoli se je okrenila, nikjer ni bilo zanjo mladosti, povsod je avet imel zanjo samo tujstvo, začudenje in pritajen odpor. Sredi svojega krepkega, žilavega telesa, ki je bilo v resnici ustvarjeno za težko delo, pa je tudi Lojzka skrivala majhno, neboljše srce, ki se je iz njega pretakala živa, vroča, včasih skeleča, včasih v slasti kipeča kri, in njene mirne sinje oči so hranile v sebi morje solza, ki bi bile

lahko teklo od vsake človeške radosti in od vsakega človeškega gorja. Samo nikar ne te radosti, nikar ne tega gorja! — Sekira v njenih rokah je krala grčave klade, da se ji je znoj v curkih razlival čez prsi in čez križ in da so iz duše zbežale vse šibke, vse nespametne misli.

Ko je Peter Rutar prišel, je Jurij Krištof čisto sam sedel za mizo in si je z rdečim robcem zakrival veliko sinjo marogo, ki mu je od zadnjega razgovora z ženo doma še zmerom tekla pod levim očesom. Ko je Rutar brez besede sedel, je Krištof za spoznanje primaknil svojo steklenico in kozarec, se presedel in dejal:

— Kako pa z ženo? Ali je kaj boljše?

— Pusti to, je odvrnil Rutar, saj sem sam pobegnil od hiše, da bi imel malo miru. Jaz mislim, da bo že prenesla. Saj ženske so tiste stvari na svetu, ki vse prenesejo, kar jim bog naloži.

Potem sta pomolčala. Gorjanka je prišla in prinesla vina, postala je za hip ob robu mize in rekla nekaj tistih dobrih, prijaznih, praznih besed, ki padejo v veter in utihnejo z njim. Na dvorišču pred hlevom se je pretegnila kokoš in zajaškala s tistim pridruženim, otožnim glasom, ki ga pred zadnjim mrakom dajejo kokoši od sebe, preden se s počasnimi, obupnimi stopinjami odpravijo po gredi spat v kokošnjak. Po travnikih pred hišo je šumela tišina zadnjega popoldneva, murni so peli podoknice v travi, na cesti spodaj mimo Volaja je hrupno zadrdral voz, ki se je bil najbrž preveč zakasnil na poti domov. Krištof in Rutar sta brez besede slonela ob vinu. Bila sta izmed tistih starih, utrujenih pivcev, ki lahko v molku sedijo med seboj in ki jim tišina vse pove, kar je treba. Kaj bi v resnici besede! Zdaleč se dotaknejo stvari, dvignejo rahlo meglico prahu iznad njih. — stvari pa ostanejo tam težke, nepremične, nedoumne. Človeško življenje je kakor potok, ki z brega žubori čez travnik. Mar potok ve, da žubori? Mar človeško življenje ve, kam se bo doživeło?

— Kaj se ti še zmerom pozna? je vprašal Rutar, ko je Krištof za hip odmaknil robec od očesa.

— Sam hudič ve res, je odvrnil Krištof, ne splahne mi pa mi ne splahne. Ah, veš, star človek je kakor sveti Rok: rane se mu izlepa ne zacelijo. Ko mi je stara v prvem međenem tednu pred dvajsetimi leti izbila prvi zob — ali verja-

meš, da mi je hotel nov pognati? Sčasoma pa usahne človekova moč in vsak curek krvi, ki ti kane iz nosu, te najbrž velja leto življenja. Če ne bi pil, mislim, bi se mi kri že zdavnaj izsušila.

Skozi velo zelenje se je trgal mrak, prvi val hladne noči je zaplal skozi zrak. Molčala sta, samo v nekih prirojenih presledkih sta s kozarci udarjala ob mizo in zvrčala. Gorjanec je prišel mimo še zmerom zavihanih rokavov, pa že zdavnaj brez dela, privzdignil je klobuk, se popraskal za ušesi in spet šel. Gorjanka je zdaj pa zdaj pristopila k mizi, prinesla novega vina in spet odhitela v kuhinjo, da se ji večerja ne zasmodi. Peter Rutar je pil. Za čudo mu je vino šlo v slast. Svojo dušo in svojo žejo je dobro poznal: takole se mu je pilo zmerom, kadarkoli so se mu bile nad glavo zbrale velike katastrofe njegovega življenja. Kogar bog nima rad, pravijo, temu odpre oči — in Petra Rutarja je bog udaril z nekim usodnim, težkim talentom slutnje: kadarkoli se je poti njegovega življenja natiho, naskrivaj približal prepad, zmerom se mu je po duši razlegla neka pisana mavrica samih radosti in samih bolečin, samih blaznih radosti in ubijajočih bolečin, da mu je venomer šlo samo na vrisk in na jok. Peter Rutar nikdar ni ne jokal, ne vriskal, toda v duši so mu nenehoma tlele vse reči kakor žerjavica in ta ogenj je moral nenehoma, nenehoma gasiti. Pil je, kakor pač pije na svetu večina ljudi: iz neke bolestone želje po nezavesti, po spanju, po smrti. Najrajši bi bil za dolgo, za zmerom zapri oči, da ne bi videl, kako se bodo zdaj zdaj razbesnele katastrofe preko njegovega malega življenja in preko vsega sveta.

Na mizi je medlela petrolejka, z zvezdami je bilo posuto vse nebo. Sedela sta s Krištofom, ko je vsa Gorjančeva hiša že zdavnaj legla spat, in sta si z omahujočo roko nalivala iz velike steklenice, ki so jo jima pustili za nazadnje. V temnih bregovih nekje daleč tam pod Klekom in pod Ostenkom je zdaj pa zdaj zalajal pes.

Na stezi čez travnik so se zdramili človeški glasovi. Stara Kovačica je s Simnom prišla klicat gospoda Rutarja. Sama si ni upala na to samotno pot skozi noč, gluhemu, nerodnemu, skoraj bebastemu Simnu pa tudi ni mogla naročiti takšne pošte.

— Gospod Rutar, je vzkliknila skoraj brez sabe, pojdite brž domov. Sin se vam je rodil.

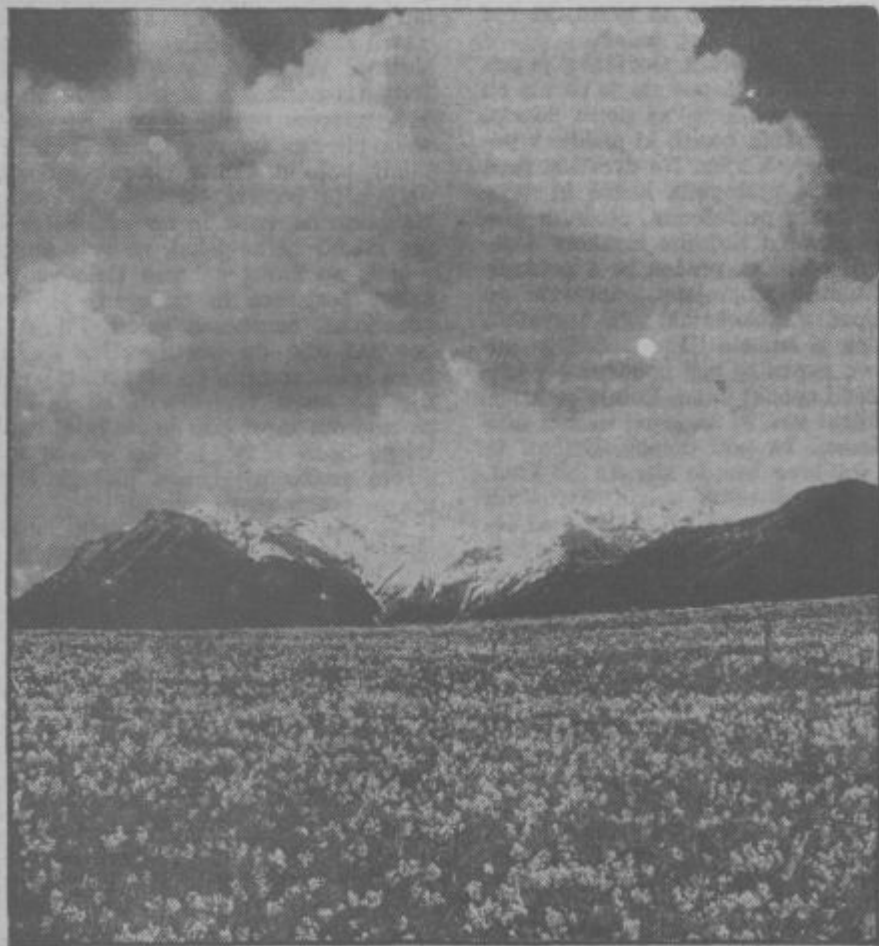
Peter Rutar je planil na noge. Kakor blisk ga je streslo od vrha do tal. Za hip se je popolnoma streznil in neznan-sko, strahotno jasno je videl vse obra-ze in vse reči pred seboj, potem pa se mu je tista vinska onemoglost nenado-ma spet razlezla po telesu in po duši in težko se je zagugal na nogah. Val ne-ke prijetne, pa kakor uklenjene sreče mu je presunil srce. Pograbil je Krišto-fa pod pazduho in skozi čudovito noč sta za Kovačico in za Simnom lovila korake proti domu.

V Rutarjevi hiši so gorele skoraj vse luči. Otroci so spali — ali pa so se mor-da samo delali, kakor da spe. Gospa je ležala v rahli nezavesti. Po vseh pro-storih se je razgrinjal tisti nespametni, nesmiselni nemir, ki ga ljudje zmerom počno, kadar se jim kdo rodi ali pa

umre. V kuhinji so ženske prelivale vo-do, nekaj je vrelo na štedilniku. Mrvar-ka je prinesla otroka, zavitega v sveže plenice. Bil je pač takšen majhen, skrem-žen, rdeč otroški obraz, ki ga še ni mo-goče prepoznati in ki mu je koža po na-vadi zmerom malo prevelika: seveda mu mora biti prevelika, ko pa še ni prav nič začel rasti. Rutar je široko zijal in se je skušal smejati, potem pa je s Kri-štofom sedel za mizo, natočil slivovke in štirikrat, petkrat zvrnil. Potem je Krištofa pospremil do vrat, se vrnil in iznova natočil — tedaj pa mu je glava omahnila na mizo in razjokal se je ka-kor otrok.

Tako se je gospod Peter Rutar sta-rejši prvičkrat v življenju srečal s svo-jim sinom, s Petrom Rutarjem mlajšim.

DALJE

NARCISI V ZAPADNIH ALPAH

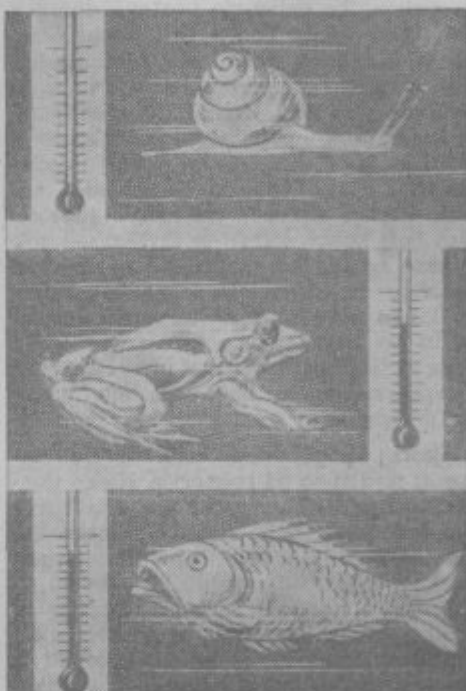
UTAJENO ŽIVLJENJE

DR. ALEKSANDER KUBE

Zgodilo se je, da so se v velikem žitnem hramu zaredili v pšenici rilčkarji. Zdelo se je nemogoče zatreti golazen in že so hoteli porabiti žito za izdelavo špirta, ko se je nekomu zablislila srečna misel, če bi ne bilo morda mogoče pokončati škodljivcev z visokofrekvenčnimi električnimi toki, ki že pri človeku povzročijo porast temperature, manjše organizme pa celo ubijejo. Rečeno storjeno: Prgišče okuženega žita so za poskušnjo izpostavili v laboratoriju učinku 30 m dolgih električnih valov in res se je posrečilo zatreti zalego v nekaj sekundah, žito samo pa ni prav nič trpelo. Po novem uspehu so presuli še večjo množino žita skozi elektromagnetično polje in spet ni nobena živalca odnesla življenja. Zanje so bili to pravi smrtni žarki, toda ko so hoteli počasi na ta način očistiti vse žito, so pa ravno še pravočasno opazili, da se je namestu zatritega vzbudilo v žitu novo življenje: jajčeca, ki jih je zlegel hrošč v žitu, so prenesla smrtne žarke brez škode.

Za industrijo živil je na splošno zelo važno vprašanje: kako neugodne življenjske prilike lahko prenese to ali ono živo bitje, preden obnemore v boju za obstanek. Neštete živalce, od bakterij in žuželk pa do glodavcev se na skrivaj goste ob naših mizah in trdovratno vztrajajo na svojih mastnih prostorčkih. Mnoge so tako trdožive, da bi človek kar rad zamenjal z njimi, če ne bi narava tako trdovratno izvajala pravila, da se da velika neodvisnost od menjavajočih se življenjskih prilik odkupiti samo z veliko primitivnostjo dotičnega bitja.

Živine na nizki stopnji lahko kljubujejo vplivom, kakršnim morajo popolnejši organizmi brezpogojno podleči. Znanstveniki so n. pr. naredili tale zanimiv poskus: Nekaj ščurkov so spravili pod steklen poveznik, iz katerega so skoraj popolnoma izčrpali zrak. Ščurki so takoj otrpnili. Videči je bilo, kakor da so mrtvi. Ko pa so čez nekaj minut spet spustili v poveznik zrak, so se živalce takoj prebudile in jo urno popihale v zavetje. Kolikorkrat so ponovili poskus, zmerom se je pokazalo, da živalce zadušnja sploh ne poznajo, pa

Nekatere živali vzdrže, ne da bi poginile, naslednje nizke temperature: polž do 75° pod ničlo; nekatere žabe do 25° pod ničlo in krapj poginejo šele pri 15° mraza.

naj so morale tudi celo uro prebiti brez zraka. Prav tako niso poginili ščurki v atmosferi od čistega vodika ali dušika, ki bi bila neizogibno smrtna za vsako žival s pljuči in žilami.

Enako neobčutljive kakor za vzdušje so žuželke tudi za nizke temperature. Cela vrsta mušic lahko kljubuje temperaturi do 100 stopinj pod ničlo, kakor so pokazali poskusi pod steklom, ki so ga od vrha oblivali s tekočim zrakom. Mušice so sicer popolnoma otrdele, da so se zdrobile kakor steklo, toda ko so jih začeli potlej od znotraj ogrevati z visokofrekvenčnim električnim tokom, se je kmalu vrnilo vanje življenje in čez nekaj minut so se že začele spreletavati v posodah, katerih temperatura je bila še zmerom pri temperaturi tekočega zraka. Visokofrekvenčni toki so namreč tolikanj dvignili njih telesno toplino, da jim vnanji mraz ni mogel do živega.

Tudi za nekatera višje organizirana bitja zmrznjenost še ne pomeni zmerom smrti. Neki prijatelj prirode je našel nekoč pozimi belouško, ki je bila tako trdo zmrznjena, da bi mu lahko služila za palico. To palico je postavil doma v kot, toda ne za dolgo. Čez nekaj časa se je ta palica nenadoma sesedla, potlej se je začela premikati in kmalu je lezla po tleh živa kača. Tudi ribe, žabe in polži lahko popolnoma zamrznejo v ledu, pa spet ožive, če se dovolj zgodaj otajajo. Plašč ledu, ki jih oklene, jim tudi ohrani ostanek notranje toplote. Čim bolj koncentriran je življenjski sok kakšne živali, tem počasneje se skozi in skozi premrazi. Relativno »suhe« žuželke lahko preneso zelo dolge dobe mraza in pri nekaterih je celo potreba, da njihova jajčeca temeljito prezebejo, ker drugače spomladi ne pokažejo prave življenjske sile.

Skoraj popolnoma indiferentne nasproti mrazu so pa bakterije. Nizke temperature pri njih samo ovirajo življenjske procese, čim pa odjenjajo, teko nemoteno naprej. V velikih hladilnicah narave so se ohranila trupla živali cela tisočletja. Na lednih poljanah Sibirije so našli ostanke mamutov, ki so pretrajali milijone let, toda ko so jih izkopali iz ledu, so začeli takoj razpadati, kar kaže, da v telesu zamrznjenih bakterij mrz ni mogel uničiti.

Višje organizirane živali sicer tudi ne podležejo brez odpora slabim časom, so pa dokaj manj trdne in vztrajne. Nekateri prebijejo zimo v zimskem spanju, druge pa se pretolčejo čez dobo suše recimo s »sušnim spanjem«. Življenjske funkcije med tem ne prenehajo, ampak teko naprej na račun zalog, nabranih v dobrih časih. V tej periodi ravna njihov organizem skrajno štedljivo, da vzdrži skromnim plamenček življenja, dokler se neugodne vnanje prilike ne ohrejejo, ali dokler zaloge popolnoma ne poridejo. Zanimiv primer takega latentnega življenja je videti v zoološkem inštitutu v New Yorku. Tamkaš so sprejeli januarja 1928 neko ribo v sušnem spanju. Riba spada med tiste vrste, ki diha s pljuči. Ko pritisne suša, se zarije v blato, telo pa ji začne izločati neko sluz, ki se strdi v pergamentno kožico in jo popolnoma ovije. V tem kokonu vztraja riba do prihodnje deževne dobe. Ta riba je zdaj v suhem prostoru in že štiri leta zamačena čaka na prebujenje. Je pa še zmerom živa in ne kaže nobe-

nih očitnih znakov, da bi kmalu poginila.

Neki drug primer rib, ki prespe sušo, je znan iz Champagne na Francoskem. Buchanan pripoveduje, da je v nekem trdnjavskem jarku več let zaporedoma lovil ribe. V izredno suhem poletju leta 1911. se je jarek popolnoma posušil, tako da so se lahko otroci preganjali po strugi, ki je bila trda kakor cestni tlak. Ko so dobili spet dež, se je jarek brž natekel do vrha, blato se je razmehčalo — in rib ni bilo skoraj nič manj kakor poprej.

Posebno trdožive so baje krastače. Pripoveduje se, da so že večkrat našli žive v temeljih zidovja, kamor so bile zazidane pred več desetletji. Take vesti je težko jemati zares, ker navadno pri takih odkritjih ni zraven človeka, ki bi se mu lahko zaupalo. Popolnoma avtentično pa je poročilo o oživetju polževe hišice v zbirki Britskega muzeja v Londonu. V vitrini muzeja je že več let ležala hišica egiptskega puščavskega polža, ko je lepega dne opazil čuvaj na deski, kjer je bila pritrjena, kapljico sline. Ko so to muzejsko redkosť potem za trenutek pomočili v vodo, so se pomolili izpod hišice rožički in kmalu je začel polž strumno laziti po tleh. Za dobó suše se je bil tako temeljito zalizal, da se je zdelo najditelju, da je hišica prazna, v vlažnem angleškem podnebnju je pa počasi spet oživel.

Tudi nekatera rastlinska semena lahko pretrajajo stoletja, vendar pa njih odpornost ni tako neomejena kakor trdoživost bakterij, katerih življenje je skoraj večno. V ruhrskem premogu so n. pr. našli bakterije, ki so se po vsej priliki naselile tamkaj že takrat, ko je premog nastajal, torej pred milijoni let. Premogovi skladi so jih stisnili medse in tako so brez kisika, brez hrane in pod neznanskim pritiskom čakale osvobodjenja. Zdaj spet žive in se razmnožujejo kakor v pradavnih dneh naše zemlje.

KLAVIRJI V TROPSKIH KRAJIH

Izdelki iz lesa so v tropskih krajih zaradi vlažno toplega podnebja in zaradi mrčesa kaj malo trpežni. Za take kraje je zdaj začela neka tovarna izdelovati klavirje, ki so popolnoma iz kovine. Omara, okvir in mehanika je iz aluminija, deloma iz pločevine, deloma pa iz litine. Edini leseni deli so ebenovinate črne tipke na resonančno dno, ki pa je na poseben način impregnirano proti napadom termitov. Te vrste klavirji so zelo lahki in baje tudi glasu ni kaj oporekati.

ZMOTE IN ZABLODE V ZGODOVINI ZEMLJEPISA

DR. VLAD. TRAVNER

O bličje matere zemlje poznamo danes vsaj v bistvenih potezah, četudi so še ogromni deli Arktide in Antarktide, osrčje Himalaje, obmejni robovi Tibeta in Kitajske, posamezni kraji v Sahari, nekatera ozemlja v Severni Ameriki, obširni pragozdi in močvirja ob Orinoku, Amazonki in njihovih pritokih ter notranjost velikih otokov, kakor Grönlanda, Bornea, Celebesa, Nove Gvineje, Madagaskarja i. dr., skoraj povsem nepreiskani. Vedno popolnejša prometna sredstva in drugi izumi moderne tehnike pa bodo omogočili prej ko slej drznim raziskovalcem prodreti tudi v te daljne, težko pristopne in negostoljubne pokrajine. Morda bodo našli tu še kake doslej neznanе gore, vode, rude, rastline, živali, plemena ali ostanke nekdanjih rodov. Bistveno pa se obraz zemlje ne more več spremeniti. Prave tajnosti, ki jih ne moremo niti slutiti, čuvajo le še pod nami globočine zemlje in oceanov ter nad nami neizmerni nebesni svod.

Tisočletja pa so minula, preden je spoznal človek površje rodne zemlje. Mogočni osvojevalci, ki so hoteli podjarmiti svet ali posamezne dele, podjetni trgovci, ki so iskali novih zvez in novih tržišč, diplomati, ki so obiskali v političnih misijah daljne dvore in narode, vneti misionarji raznih konfesij — pred vsem krščanske in islamske —, ki so z besedo ali mečem oznanjali verske nauke drugim plemenom in rodovom, in slednjič junaki znanosti, ki so razmišljevali doma o svetu in življenju ali obiskali in proučevali — pogosto s silnimi žrtvami in napori — tuje kraje in ljudi, so širili zmerom bolj in bolj znanje o zemlji in njenih prebivalcih. Pa tudi naključje je pripomoglo večkrat — posebno v novem veku — do novih, nepričakovanih odkritij.

Umevno je, da so bile zmote in zablude neizogibne. Mnogi potniki so imeli o obliki in velikosti zemlje napačne in nejasne pojme. Njihovo naravoslovno znanje je bilo često pomanjkljivo. Bili so neizkušeni in manjkali so jim potrebni znanstveni in tehnični pripomočki. Zato niso mogli opazovati kritično okolice in

so slepo verjeli bajkam in izmišljotinam preprostega ljudstva. Znatno vlogo so igrale prastare in vkoreninjene predstave o dobrih in zlih božanstvih in duhovih, herojih in orjakih, zmajih in drugih strašnih pošastih, ki jih je smatrala ljudska domišljija dolga stoletja kot istinita bitja. Drugi so v svojem globokem verskem prepričanju in naivnomističnem razpoloženju gledali v svet »sub specie aeternitatis« in prišli tako do zaključkov, ki se nam zde neumljivi. Tudi pohlep po zlatu je rodil fantastična pretiravanja c bajnih zakladih tujih dežel. Praznoverni in običajno neizobraženi poslušalci so hrepeli po čudežnih dogodkih, tako da so poročali potniki — hote ali nehote — neresnično ali vsaj pretiravali svoje doživljaje. Poznejši pisatelji, ki so uporabljali ta poročila za obče priljubljene potopise, so radi dodajali marsikaj čudovitega iz lastne fantazije. Pa tudi primeri, da so raziskovalci namenoma poročali neresnico, so bili pogosti, deloma, da so se prikupili svojim zaščitnikom (posebno vladarjem), deloma da so odvrnili s strašnimi opisi neljube tekmece. Mnogo je slednjič poročil, ki se nam zde neverjetna; ne moremo pa jih več presoditi, ker nam manjkajo pripomočki.

Tako je nastala v teku stoletij obširna zemljepisna literatura, ki je razložila naravne pojave s fantastičnimi pripovedkami in napolnila zemljo z nešteti bajnimi bitji, da se nam zdi često, kakor bi čitali pravljice iz »Tisoč in ene noči«. Zgodovinar, ki bi hotel napisati o tem predmetu izčrpno delo, bi lahko napolnil debelo knjigo. Kajti poleg poročil več tisoč potnikov vseh časov in krajev in številnih zemljepisnih del od najstarejših dob skoraj do današnjih dni, bi moral upoštevati še neštete narodne in umetne pripovedke in pesnitve, pred vsem junaške vsebine (n. pr. o Argonavtih, Odiseju, Aleksandru Velikemu, Karlu Velikemu, kralju Artusu, Atili itd.), ki vsebujejo mnogo zemljepisnega gradiva.

Moj namen je, da podam bralcu o tem zanimivem predmetu splošno sliko tako, da navedem razne vzglede iz vseh

časov in raznih panog geografije. V boljše razumevanje razdelim snov v stari, srednji in novi vek in podam uvidoma za vsako dobo kratek oris stanja zemljepisne vede.

Stari vek

Orient, t. j. Egipt ter ozemlje med Sredozemskim morjem in Indom (Prednja Azija), je pradomovina kulture, prvotni svet.¹ Odtod se širi pozorišče zgodovine zmerom bolj proti zapadu. Tisoč let pred Kristom vstopijo v svetovno povestnico Grki in dve sto let pozneje Rimljani. Kmalu prevzameta Helada in Rim vodilno mesto. Po padcu Kartagine (146. pr. Kr.) si osvoji Rim polagoma skoraj ves tedanji svet. S propadom rimskega imperija (476. po Kr.) preneha stari vek.

V tem času so bile znane vse pokrajine ob Sredozemskem in Črnem morju, zapadna in srednja Evropa, zapadna Afrika do rta Nun, Abesinija (Aethiopia, Nubia), Arabija, Perzija, Armenija in Indija do Bengalskega zaliva (sinus Gangeticus). Nejasne vesti in pojme so imeli starodavniki o severno-vzhodni Evropi, osrednji Afriki in vzhodnem delu Azije, kjer so poznali po imenu Zadnjo Indijo (India extra-Gangem), Kitajsko (Sinae in Serica) in Malajski polotok (Chersonesus aureus); od otokov pa Ceylon (Taprobane), Sumatro (Agathodaemonis insula) in Javo (Jabadiu).

Različne so bile zasluge posameznih narodov za spoznavanje zemlje. Egipčani so si sicer osvojili že v 15. st. pr. Kr. Etiopijo in Predno Azijo do Evfrata in severne meje Sirije. Njihovo gospostvo pa ni imelo trajnih posledic. Živel so zase in se pečali s poljedelstvom, obrtjo in nekaterimi praktičnimi vedami (n. pr. astronomijo, geometrijo, medicino i. dr.). Prekomorsko trgovino so prepuščali Feničanom in Grkom. Zato njihovo zemljepisno znanje ni bilo obsežno. Pomembni so le za etnografijo.²

¹ Nekateri narodi, kakor Indci, Kitajci, Mehikanci in Peruanci so dosegli že v davni dobi visoko kulturno stopnjo. Ker pa niso imeli (vsaj ožjih) stikov z ostalim svetom, so za nadaljnji zgodovinski razvoj brez pomena. O prazgodovinski dobi nimamo neposrednih pismenih poročil.

² Egipčani so razločevali plemena: Ludu (Egipčani), Aamu (Semiti), Nokasu (Črnci) in Tomahu (Berberi).

Izraelci niso bili osvojevalci, razen ko so zasedli svojo domovino; trgovali pa so le s sosedi. Za zgodovino zemljepisja pa so važni, ker vsebuje sv. pismo mnogo geografskih podatkov, kakor o ustvarjenju sveta, delitvi narodov (babilonski stolp) in številna imena plemen, dežel in mest.³ Sv. pismo pa je veljalo dolga stoletja — posebno v srednjem veku — kot absolutna avtoriteta ne samo za bogoslovje, temveč tudi za vse ostale vede. Do danes se je ohranila še svetopisemska delitev belega plemena v Hamite, Semite in Jafetite (1. Moz. 10).

Asirci in Babilonci imajo za zemljepis pomen le kot predhodniki Perzijcev in ker so izumili prve enotne dolgotne in ploskovne mere.

Perzijci so ustanovili v letih 550 do 485 pr. Kr. — pod Kirom, Kambizem in Darejem I. — ogromno državo, ki je obsegala (do Aleksandra Velikega) vse ozemlje med Indom in Sredozemskim morjem z Egiptom vred, in jo sijajno organizirali. Preko Perzije so došle v Evropo prve vesti o Vzhodni Aziji.

Še pomembnejši so bili Feničani oziroma Kartażani, ki so kot drzni in podjetni trgovci ustanovili ob obalah Sredozemskega in Črnega morja številne kolonije, obiskali severnozapadno Evropo in obhadjali baje (ok. 600 pr. Kr.) na povelje faraona Neka afriško zemljino.

Ustanovitelji znanstvene geografije so Grki. Če upoštevamo, da niso imeli pravih predhodnikov, da so razpolagali le s primitivnimi in pičlimi tehničnimi sredstvi in kako neznaten je bil tedanji svet, se moramo čuditi veličini in jasnosti grškega duha, ki je tako rekoč iz nič, samo na matematični in spekulativno-modroslovni način dognal pravo obliko zemlje in mnoge njene bistvene zakone.

Kakor vsi drugi narodi so si tudi Grki prvotno predstavljali zemljo kot (okroglo) ploskev ali nizek cilindar, ki plava po nauku Thalesa iz Mileta (624—548) prosto, po drugih v zraku ali etru sredi neizmerne votle krogle.⁴ Po Homerju, Eratosthenu, Strabonu i. dr. obdaja celino ogromna reka oziroma svetovno

³ n. pr. »Nizralme« = Egipt; »Asure« = Sirija; »Caphore« = Kreta i. dr.

⁴ Po Heriodu (900 pr. Kr.) je nastala zemlja iz kaosa (teme). Nad njo je nebo v obliki pokrova; pod njo pa tartaros. — Herodot trdi, da je zemljaska plošča proti sredini nekoliko udrtá.

morje — okeanos (homerična šola); Aristoteles, Hipparchos, Ptolomaios in drugi pa so trdili, da oklepa suha zemlja morje od vseh strani (antihomerična šola). Ta spor je trajal skoraj do 18. st. Tako je bil n. pr. še Krištof Kolumb pristaš antihomerične šole, kar je bil eden glavnih vzrokov, da je odkril Ameriko.

Prvi, ki je učil, da je zemlja krogla, je bil Anaximander iz Mileta (6. st. pr. Kr.). Istega mnenja so bili Pythagoras (582—508) in njegovi učenci, ker je krogla najpopolnejše telo. Poznejši misleci, kakor Parmenides iz Eleje (ok. 460), Epikur, Plato, Eudoxos in mnogi drugi so bili popolnoma uverjeni o okrogli obliki našega planeta. Aristoteles je skušal celo ta nazor aprioristično utemeljiti. Vse točke morske površine stoje enako nizko in so torej enako oddaljene od skupnega središča. To je mogoče le pri krogli. Zato ima morje in torej vsa zemlja okroglo obliko.

Splošno je bilo prepričanje, da se vrte okoli zemlje kot središča vsemirja sonce, mesec in ostali planeti. Toda že Pythagoras in njegovi učenci so trdili, da kroži zemlja s hipotetično »protizemljo« okoli osrednjega svetovnega ognja. Pravi Kopernikov predhodnik pa je bil genialni Aristarchos (312—250), ki je prvi učil, da se giblje zemlja v krogu okoli sonca.⁵ Obveljal pa je splošni geocentrični nazor, ki ga je zagovarjal tudi veliki astronom Klaudios Ptolomaios, sodobnik Traiana in Hadriana. Ta tako zvani ptolomejski svetovni sistem je veljal do ok. l. 1600. Že Xenophantos in Parmenides (5. st. pr. Kr.) sta razdelila zemeljsko oblo na 5 pasov, ki jih omejujejo oba povratnika in oba tečajna kroga. Splošno pa je bilo mnenje, da sta obljudena samo oba zmerno topla pasova, kar je veljalo do začetka novega veka, ko so prišli Evropci v tropične in polarne kraje. Prvi, ki je skušal izračunati obseg zemlje, je bil veliki zemljepisec, astronom, matematik in knjižničar v Aleksandriji Erathostenes (276 do 196); premeril je daljavo med Aleksandrijo in Syeno (v Egiptu) in izračunal tako — skoraj točno — obseg na 252 tisoč stadijev.

Z istim problemom sta se bavila tudi njegov naslednik Hipparchos in Poseidonios iz Apameje (103—19). Ti znanstveniki so razdelili naš planet na 360 poldnevnikov, ki so jih šteli od Srečnih

(Kanarskih) otokov kot skrajnega konca znane zemlje. Ker pa so menili, da obsega (znana) suha zemlja 180°, je dobilo Sredozemsko morje pretirano dolžino. Zato so na njihovih in poznejših zemljevidih Egejsko, Jadransko in Tirensko morje silno široka, medtem ko sta Balkanski in apeninski polotok neprimerno ozka. Druga posebnost antičnih zemljevidov je, da se dele reke ob srednjem toku v več rokavov, ki tečejo v različnih smereh. Tako se n. pr. izliva Donava obenem v Črno in Jadransko morje. Kljub tem napakam so bili zemljevidi za tedanji čas in v primeri z navalnimi kartami zgodnjega srednjega veka sijajni, kar dokazuje posebno znana »tabula Peutingeriana« iz 3. st. po Kr.⁶

O razsežnosti, višini in smereh pogorij niso imeli starodavni pravega pojma. Prvi je meril gorske vrhove Dikaiarchos (360—290), ki je ugotovil višino Peliona na 6250 rimskih čevljev. Zanimali pa so se za vulkane. Že Empedokles je ok. l. 440. pr. Kr. učil, da dokazujejo ognjeniki in topli vrelci tekočo in gorečo vsebino zemeljske notranjosti. Dobro so poznali morje, pred vsem plimo in oseko in pasatne vetrove. Izračunali so celo morske globočine in vedeli, da se celine dvigajo in padajo in da je pokrivalo nekoč morje Libijo.

Za meteorologijo — posebno za nauk o vetrovih — si je pridobil znatne zasluge Aristotelov najljubši učenec Theophrastos. Razvita je bila geografija rastlinstva in živalstva, za kar so pomembni posebno Hippokrates, Aristoteles, Theophrastos in Klaudios Ptolomaios. Splošno so pa mislili, da postajajo rastline in živali proti jugu vedno večje, kar naj bi dokazala palma in slon. Za antropografijo sta bila zaslužna veliki zemljepisec Strabo iz Amasije (sodobnik cesarja Avgusta) in zdravnik Galenos (131—200 po Kr.). Že Herodot omenja, da žive v osrednji Aziji pritlikavci (pigmejci). Zmagoviti pohodi Aleksandra Velikega (333—323) in drugi dogodki so spravili Grke v dotik z mnogimi narodi. Atene, Korint in Aleksandrija so bila mednarodna vele mesta. Tembolj je čudno, da niso imeli Grki smisla za etnografijo. Tako ne moremo n. pr. iz grških poročil posneti, kateri narodni ali plemenski skupini so

⁵ Po Plutarhu je bil baje tudi Plato pristaš heliocentričnega sistema.

⁶ Tako imenovana po avguburškem mestnem svetniku Peutingerju (16. st.), ki jo je našel.

pripadali Skiti. Sploh so imeli o barbar-skih, t. j. negrških prebivalcih zemlje čudne in često fantastične nazore. Resnica in zmota sta združeni tesno v grški geografiji kot naravna posledica razmer, v katerih se je razvijala ta veda.

Mnogo manj pomembni za zemljepis so Rimljani. Zanimali so se le za praktične potrebe vsakdanjosti. Važni so samo kot osvojevalci in organizatorji, pred vsem pa kot zemljemerci. Že Cezar

je nameraval izmeriti vse ozemlje imperija. To delo je dovršil cesar Avgust s pomočjo svojega ministra Agrippe. Za teoretično razmišljanje Rimljani v splošnem niso imeli smisla. Tudi redki moške, ki igrajo v zemljepisu vlogo, kakor Plinius, Seneca, Solinus i. dr. so sprejemali brez kritike v svoja dela najbolj fantastične bajke o svetu in življenju.

DALJE

IRAK, FEJSALOVA KRALJEVINA

(S sliko na ovitku: Beduinka ob Evfratu)

Drugo desetletje 20. stoletja je prineslo končnoveljavno rešitev problema, ki je bil dolgo časa jabolko spora med evropskimi velesilami. Prineslo je likvidacijo bolne Turčije in omejilo turško oblast le na ozemlje, ki je tudi po narodnosti turško. Iz razvalin sultanata je v Mezopotamiji vznikla kot angleški mandat tudi kraljevina Irak, ležeča na obeh straneh Evfrata in Tigrisa. Iz zgodovine še bolj pa iz židovskega starega testamenta so nam znana imena obeh rek in imeni obeh mest Babilona in Ninive, središče stare prednjeazijske kulture. Po dolgoletnem turškem gospodstvu danes ni niti sledu nekdanjega blagostanja in visoke stopnje omike, le obsežne razvaline še pričajo o davnem sijaju. Tudi v blagoslovljeni Mezopotamiji, žitnici starega sveta, se je uresničilo izkustvo, da nekulturni Turek ni znal niti upravljati in vzdrževati naprav osvojenih dežel. Za njegovim gospodstvom je ostala povsod obupna puščava.

Iraška kraljevina meri sicer 370.000 štirijaških kilometrov, toda na tej prostori površini živi danes le okoli 3 milijone prebivalcev, ki so po večjem delu Arabci, le v severnem delu je tudi nekoliko Turkov in Kurdov. Dežela je naseljena v glavnem vzdolž obeh rek in ob njih toku leže tudi glavna gospodarska in politična središča: Mosul v severnem, Bagdad v srednjem in Basra v južnem delu države. Pokrajina ima pretežno stepni značaj, prehaja pa ob arabski in sirske meji že mestoma v pravo puščavo. Kakor je Egipt in njegova stara kultura tvorba reke Nila, tako sta tvorila nekdanj Evfrat in Tigris temeljni pogoj za visoko asirsko in babilonsko omiko. Obe reki vsako pomlad preplavita vso de-

KRALJ FEJSAL

želo in prinašata iz Armenskega višavja rodovitno blato. Asirci in Babilonci so znali ta redni prirodni pojav večje izkoriščati. S prekopi so omogočili vodi dostop v vse dele dežele, z nasipi in rešetkami v njih pa so preprečili, da sta reki oddajali res samo rodovitno blato in da z obilnim kamenjem nista zasuli polja. Vsi kasnejši zavojatelji so čuvali nasipe in prekope, le divji Mongoli, ki so iz gole krutosti pobili deset in deset tisočev marljivih delavcev, niso imeli smisla za čudesa mezopotamske poljedelske in vrtnarske umetnosti. Pod njihovim gospodstvom so propadala namakalna dela, turška zasedba pa je do temelja uničila vsako kulturo in izpremenila deželo v siromašno pokrajino, torišče arabskih kočevnikov, pastirjev in razbojnikov.

Močni arabski omiki, delavnosti in veliki nadarjenosti za obrt in trgovino se je le z največjim naporom posrečilo, da je kljub turški nadvladi vsaj mesta ohra-

Ulica v BAGDADU (Spredej Jugoslovenka rodem iz Maribora)

nila v primernem blagostanju. Ves srednji vek in še kasneje sta bila Mosul in Bagdad važni središči prednjeazijske predilniške in tkalske obrti. Muselin in baldahin sta dva izraza, ki še danes spominjata na to obrtno pridnost starih Mosulcev in Bagdačanov, saj sta znani tkanini dobili ime po kraju svojega nastanka.

Delo za obnovo dežele je danes seveda šele v prvih začetkih. Temeljni pogoji za blagostanje so še podani, toda trajalo bo še dolgo in stalo bo silnega napora in denarja, preden se Mezopotamija vsaj nekoliko približa nekdanjemu stanju. Podivjano prebivalstvo se ne bo tako naglo odučilo svojih razbojniških navad, mnogo dela pa bo treba, da se premaga tudi vkoreninjena zaostalost tamošnjega ljudstva. Vendar se mora priznati, da so sedanji mandatarji, Angleži, v tem pogledu že veliko storili za napredek države. Upoštevanja vredne površine so spet izpremenjene v rodovitna polja, kjer uspevajo vsi pridelki kmetijstva, osobito pa važna industrijska rastlina bombaž.

Glavno zemeljsko bogastvo pa so petrolejski vrelci pri Mosulu in je bila ta pokrajina prav zaradi njih odcepljena od Turčije, dasi bi po narodnostnem sestavu prebivalstva spadala nesporno pod

oblast Kemalove republike. Mosulski petrolej teče po dveh dolgih cevovodih do obrežja Sredozemskega morja, kjer se nafta pretaka v ladje-tanke in se odvaža v razne predelovalnice. Angleški petrolejski magnatje niso hoteli izpustiti iz rok Mosula, ker bi Turčija čisto gotovo hotela imeti petrolejska polja sama zase, v Iraku pa lahko gospodarijo ž njimi po mili volji.

Iraška država meji na vzhodu na Perzijo, na severu na Turčijo, na zapadu na francosko Sirijo, na jugu pa na puščavsko Arabijo. S tankim pasom je zvezana tudi s Transjordanijo. Ob sotočju Evfrata in Tigrisa, kjer združeni reki dobita ime Šat el Arab ima ob izlivu slednjega tudi majhen del pomorskega obrežja ob Perzijskem zalivu.

Med tremi najpomembnejšimi mesti leži na severu Mosul (60.000 preb.), ki se živahno razvija zaradi že omenjenih petrolejskih vrelcev in zaradi rudarstva, ki je v tem goratem delu Iraka zelo dobičkanosno. V rudnikih se pridobiva živo srebro, baker, svinec in asfalt. Mosul

Najboljši hotel v Bagdadu (na desni je napis, da imajo pristop v hotel samo oficirji)

je obenem središče trgovine za severni del države. Od nekdanje tkalne obrti je ostala komaj še sled, pač pa ima mesto znatno barvarsko in usnjarsko obrt.

Prestolnica kraljevine staroslavni Bagdad, čigar iransko ime pomeni »božji dar«, leži v sredi Mezopotamije na mestu, kjer se Evfrat in Tigris najbolj približata. Prebivalcev šteje okoli 150.000, vendar število precej koleba zaradi prečestih epidemij, gladu in povodnj. Bagdad je bil v starih časih sedež arabskih kalifov in iz bajk »Tisoč in ene noči« si prav lahko predočimo njegov bivši sijaj in pomen. Še danes je znamenita božja pot za muslimane, ki posejajo grobove svetnikov, vladarjev in modrijanov. Bagdad je danes čisto poslovno mesto, v doba arabske veličine pa je bil središče umetnosti in znanosti in je bila njegova visoka šola znana po vsem muslimanskem svetu.

Tretje večje mesto je Basra, na skrajnem južnovzhodnem koncu države. Prvotno je bilo ob morju, ker pa šat el Arab zasiplje breg z naplavinami, je moralo često prestavljati svojo lego. Zadnjič so preložili mesto k morju v 16. stoletju, toda kljub vsemu je danes spet okoli 90 km od morja. Pomen ima le še kot postojanka rečne plovbe in trgovine, ki daje zaslužka 50.000 prebivalcem. Zaradi obsežnih močvirij pa je zelo nezdravo in nima veliko nade, da bi se razvilo v trgovsko središče večjega obsega.

Ob Evfratu sta pomembnejši mesti Kerbela in Hille. Kerbela (65.000 prebivalcev) je znana po grobu šiitskega svetnika Husejna, kamor romajo pristaši muslimanske šiitske ločine iz vse Prednje Azije. Obenem je trgovsko središče

za promet s severno Arabijo. Hille pa je zanimivo manjše mesto s 15.000 prebivalci, ležeče v oazi ob izsušenem ro kavu reke. Sezidano je po velikem delu iz opeke, prinesene z razvalin starega

KREMATORIJ V BAGDADU

Babilona. Irak je v ostalem klasična dežela za izkopanine, saj leže na njegovih tleh razvaline slavnih staroveških mest: Babilona, Niniv, Nipurja, Klezifona, Seleucije itd. BL

PODONAVSKA TRGOVINSKA MORNARICA MALE ANTANTE

V zvezi s posledicami, ki jih je rodil novi pakt Male antante v svojem gospodarskem delu, ne bodo nezanimivi podatki o jugoslovanskih, češkoslovaških in romunskih družbah, ki oskrbujejo podonavsko plovbo. To so: Rečna Plovidba Kraljevine Jugoslavije, ki ima 62 ladij in 456 vlačilcev s skupno tonažo 294.257 t, Srpsko Brodarsko Društvo, ki ima 15 ladij in 68 vlačilcev s skupno tonažo 41.670 t, Československá akciová plavební společnost dunajská, ki ima 15 ladij in 120 vlačilcev s skupno tonažo 78.306 t, Serviciul Navigației Fluviale, ki ima 44 ladij in 164 vlačilcev s skupno tonažo 101.575 t in Societatea Anonimă Română de Navigație Dunăreana, ki ima 14 ladij in 83 vlačilcev s skupno tonažo 94.705 t. — Trgovinska mornarica Male antante na Donavi ima torej 150 ladij in 1001 vlačilec s celokupno tonažo 510.531 t.

VINO IN RAK

Na tretjem vinarskem kongresu, ki je nedavno zboroval v Rimu, so delegati iz Alžira opozorili na prav zanimivo statistiko, ki kaže, da je tanek rak izredno redka bolezen v vseh tistih krajih, kjer je v zemlji obilo magnezijevih soli, dočim je drugod, kjer se zemlja že dolgo obdeluje, prav tako razširjen kakor v Evropi. Večja količina rudniških, zlasti magnezijevih soli utegne biti torej močan branik proti širjenju raka. Posebej se je še omenjal na kongresu morebitni ugodni vpliv alžirskih vin iz mladih vinogradov, ki vsebujejo na primer več rudniških snovi nego evropska vina. Evropeke vinogradeške kulture so v primeri z alžirskimi vse že silno stare in je zemlja zaradi tega izčrpana. Evropska vina so sicer povprečno dosti bolj zlahtna, ali vprašanje je, če niso zaradi tega tudi manj zdrava. Znanstveniki bodo poskušali to vprašanje temeljito razčistiti.

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

Lewis E. Lawes
(LEWIS E. LAWES)

ŠTIRINAJSTO POGlavJE

Težnja oprostiti sam sebi, postavljati kolikor mogoče v nič svojo krivdo ter se izdajati za žrtev drugih in s tem povečavati »smet v sosedovem očesu«, ni značilna lastnost samo onega človeka, ki sedi za zapahi. Počasi sem prišel do prepričanja, da se človek za jetniškimi zidovi v nobenem oziru ne razlikuje od povprečnega človeka v svobodi.

Gospod Povprečni Državljan, naj si bo že mesar ali bančnik, trgovec, mehanik, sodnik ali porotnik, stražnik in delavec, se od časa do časa kljub prohibiciji malo napije, igra poker, stavi pri konjskih dirkah in rokoborbah, stisne malo svojo pest, če gre za prevelike obresti ali ne prav čiste posle, požene svoj avto, kolikor hitro more, kadar si upa, kupi, kadar mu je priložnost dana, stvari, čeprav ve, da so bile utihotapljene v državo in si ne stavi preveč vprašanj, če prihajajo iz dvomljivega vira, krši torej vse mogoče zakone, ki so po njegovem mnenju bili narejeni le za druge, glasno pa zahteva, naj se zakon vrši, kadar se mu zdi, da so bili oškodovani njegovi interesi.

Pri vsem tem pa je Povprečni Državljan dober človek, ki ljubi svojo ženo in otroke, daje vbogajme, glasuje suho in pije mokro, hodi v cerkev in pomaga prijateljem.

Zato tudi ne more biti nobenega čudežnega načina, da bi se g. Povprečni Državljan preko noči, ko pride za jetniško obzidje, prelevil v popolnoma slabega človeka. In kakor g. Povprečni Državljan si tudi on skuša od časa do časa napraviti destilacijski aparat iz starih konzervnih skatel, s katerim si potem vari »liker« iz krompirjevih olupkov in podobnih odpadkov. Sličen aparat je bil nekoč spretno skrit v neki celici, da ga niso mogli najti več tednov, čeprav so točno vedeli za njegov obstoj. Mož v svobodi, ki prodaja Brooklinski most in nerodnež, ki ga kupi, imata svoje prototipe tudi za zidovi.

Tako je pred nekaj leti neki jetnik prodajal guvernerjeva pomiloščenja.

Med tovariši, ki so mu nasledili, je bil tudi mož najvišje inteligence med vsemi ostalimi jetniki. Sicer nisem še čul, da bi kdo prodajal stari blok celic, prepričan sem pa, da bi se našli naivneži, ki bi nasledili na tako ponudbo.

Skoraj vsak jetnik bo lagal kot gentleman, da zaščiti svojega tovariša. Nekaj jih bo lagalo tudi iz veselja do laži same, kar pa ni le kazniški prebivalcem lastna napaka.

Jetniku seveda ni dana možnost, da bi se udeležil dirk, točno mi je pa znano, da stavijo na nogometne tekme in druge politične in sportne dogodke. Namestu denarja služijo v to svrhu cigarete, ki so jim v ječi dovoljene, kar nam je lahko v dokaz, da se da odreti mačka na več načinov. Če pa ne bi bilo cigaret, tedaj bi pa pač iznašli zato kako drugo sredstvo.

Večina kaznjencev je pobožna s trdnjo vero v boga. Pravega brezverca je prav tako težko najti za zidovi. Neki kaplan mi je svojčas zagotavljal, da je poznal mnogo jetnikov, »ki so živeli kot svetniki«.

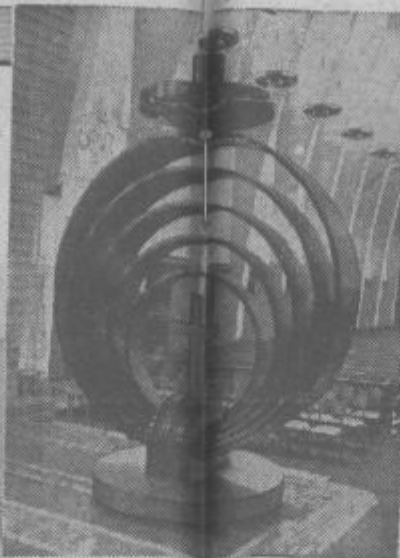
DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLECKU NI DOVOLJEN)

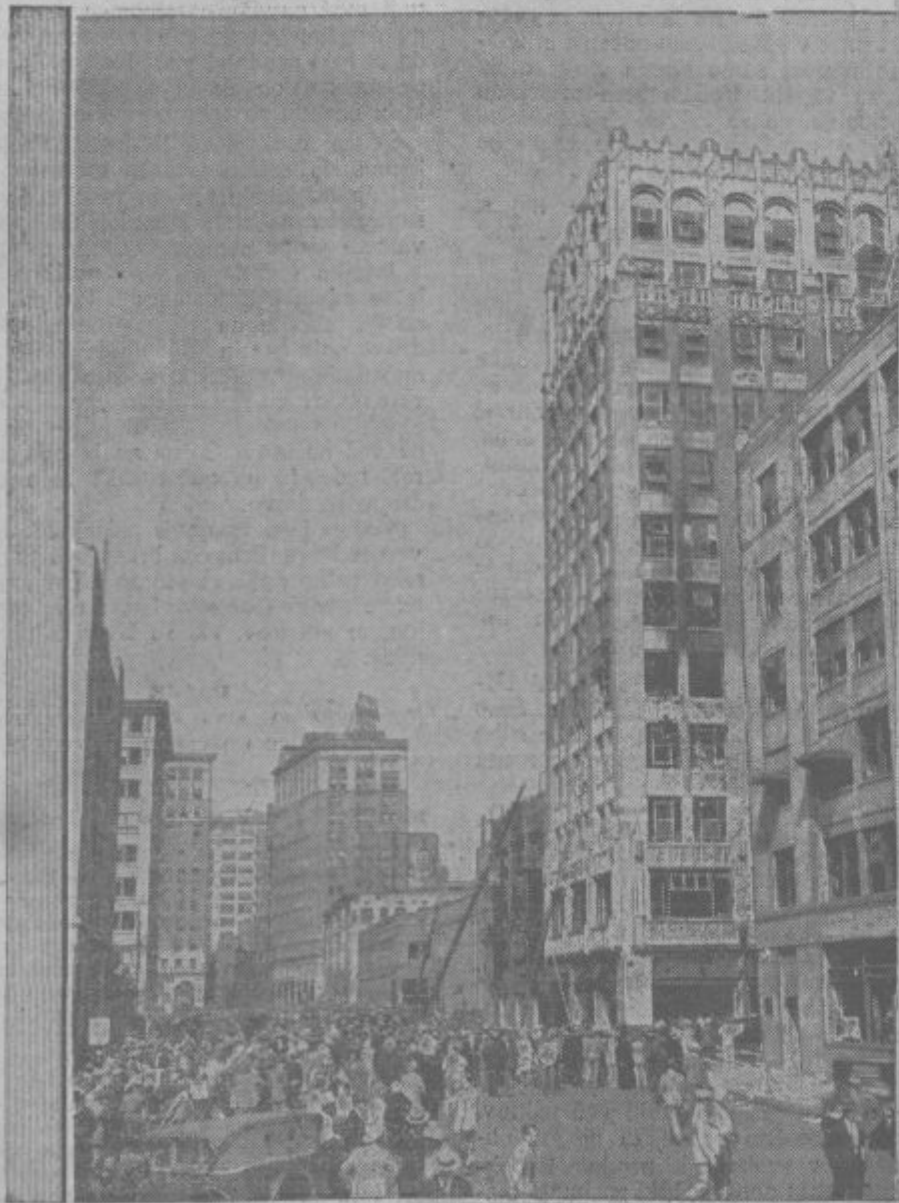
MOTORJI NA POGON S SLADKORJEM

Čistilnice sladkorja često beležijo nevarne eksplozije sladkorja v prahu, kar je že marsikaterega konstrukterja privedlo na misel, da bi se nemara dal izkoristiti ta pojav pri gradnji motorjev. Motorji na pogon s premogovim prahom se samo zaradi tega ne morejo uveljaviti, ker se v cilindrih nabira pepel. Sladkor izgori na sprotno praktično brez pepela, tako da bi »sladki motorji« lahko obratovali brez nadležnih motenj, ki se pojavljajo pri drugih strojih na pogon s trdnimi gorivi. Sladkorna tovarna v Takovicah na Češko, slovaškem je zdaj sestavila nekako tekoče sladkorno gorivo, ki se lahko uporablja pri vseh eksplozijskih motorjih kot enakovredno nadomestilo bencina in nafte.

Levo: Nebotičnik v Los Angelesu, kjer se je zgodila velika eksplozija nekaj trenutkov preden je prišlo na delo 1500 delavcev. V nebotalniku je bila namreč neka tovarna. — Zgoraj v sredi: V Berlinu so zgradili funkcionalistično cerkev. Slika kaže notranjost cerkve skozi originalen svečnik na altarju. — Desno zgoraj: Kirgizi na delu v solarnah v sovjetskem Astrahanu na levem obrežju Volge.

Desno spodaj: Ruski kmečki fant s harmoniko

POLITIKA

Humoreska

FR. HERCZEG — IZ MADŽARŠČINE PREV. DR. M. ROBIČ

Natakar je postavil pred gosta juho. Bila je beluševa juha. V rahlem vrtincu, ki ga je dvigala žlica na kadečem se krožniku, so se vrtele drobne beluševe glave. Ko jih je gost dobrohotno pregledoval, mu je padlo v oči, da se je ena razlikovala od svojih tovarišic po svoji nenavadni obliki. Ta beluševa glava je imela brke. Na vsak način je zaslužila skrbnejšo preiskavo. Gost jo je ulovil z žlico in tedaj se je izkazalo, da ni imela samo brkov, temveč tudi noge, in še celo šest, kar je nedvomno mnogo za belušovo glavo. Četudi gost ni bil slaven prirodopisec Brehm, temveč ubog madžarski novinar s površnim znanjem, Berkeš po imenu, si je bil vendar na jasnem, da to ni zelenjava, temveč žuželka, in sicer razširjenemu rodu kuhinjskih žuželk pripadajoči ščurek.

Cim je odkril to resnico, mu je napolnilo srce veliko in sladko veselje. Kako čuden je vendar slučaj! Mnogo ljudi živi in umrje, ne da bi kdaj zahrepeneli po taki juhi, v kateri plava žuželka. Naš junak pa je bil prav zdaj v tako posebnem položaju, da je take žuželke nujno potreboval. In glej, dobil jo je! Dobil jo je in ne bi je bil dal niti za bisere egiptске kraljice Kleopatre. Če se človeku primeri taka stvar, tedaj je pripravljen verjeti, da ima usoda svoje izbrane ljubljence.

Zdaj pa prosim cenjene čitatelje, da bi čakali s svojo sodbo o duševnem stanju mojega junaka vse dotlej, dokler ne povem predzgodovine žuželkine juhe.

Torej: z juho so postregli v Berlinu, v obednici lehrtskega kolodvora, kjer je Berkeš čakal na odhod hamburškega D vlaka. Drugemu mlademu možu, ki je sedel pri isti mizi, je bilo ime Bergen. Ta je bil berlinski novinar. Berkeš in Bergen sta bila potomca istega skupnega rodu in bratranca. Bilo je le golo rodbinsko naključje, da je tekla zibelka prvemu v Budimpešti, drugemu pa v Berlinu.

Oba sorodnika sta porabila čas do odhoda vlaka za to, da sta se zapletla v poslovljno politično debato. Dasi sta vršila pri tisku oba koristno reportersko službo, ju je njuno osebno nagnjenje

bolj vleklo k pozornemu zasledovanju in presojanju dogodkov velike politike. Oba sta bila enako strastna debatanta, njune sile pa nikakor niso bile enake, kajti za Bergenom je stala celotna nemška država z vsemi svojimi silami, s svojim bogastvom in svojo slavo, z Bismarckom, Moltkejem, Gerhardom Hauptmannom, Reinhardtom in Zeppelinom, s svojim svetovno političnim programom, vojnim brodom in kolonijami. In Bergen je svojo premoč tudi brezobzirno izkoriščal: teptal je bratranca tako ko srdit slon kačo. Berkeš je pod njim samo cepetal in jezno sikal.

Med debato se je v obeh odkrival njun narodni temperament. Bergen je bil na pol častnik, napol trgovec. Brezobzirno, hladno si je za manjše in strupene pike neobčutljiv utiral pot naprej. Njegov pogled je objemal oceane in daljne kontinente; jasno je bilo, da se ne bo ustavil, dokler se ne povzpne do vlade nad vsem svetom. Berkeš pa se je boril po stari madžarski taktiki: hrabro, toda nekoliko nestalno, zdaj duhovito napadajoč, zdaj malodušno umikajoč se. Vojaška vprašanja sta kmalu odpravila. Že ta boj je zavojeval Bergen s popolno zmago, kar je tudi naravno, saj je na njegovem čelu še zmerom blestel sij sedanjih dni, medtem ko je Berkeševo zavest težil poraz pri Kraljevem gradu. Načrt o gradnji vojnega brodoma, ki ga je Berlinčan razvil, je bil tak, da bi z zavistjo napolnil srce nele Berkešu, temveč tudi prvemu lordu angleške admiralitete.

Potem sta prešla na vprašanje vnašanja trgovine. — Orient vam je pred nosom, — se je hudoval Bergen, — zakaj vendar ne napravite nobenih korakov?

Berkeš je uvidel, da bi bilo z Orientom res treba nekaj ukreniti in na tej osnovi bi se bila oba sorodnika lahko sporazumela, toda Bergenu ni bilo do sprave. Bratranca je spremljal zato na kolodvor, da bi na njegovi samozavesti zaplesal še zadnji slonovski ples. Kakor toliko trinogov, je zavest moči napravila tudi njega krutega.

— In sploh, — je rekel, — imajo pravico do obstanka samo močni narodi. Njihovo delo gradi in ustvarja. Življe-

nje malih narodov je brez koristi in odveč, ker samoobramba izčrpa vse njihove sile. Njihov obstoj je sam po sebi neuravnan in plemenita dolžnost mogočnih narodov je, da jih uničijo.

Ko so ga pregnali že iz vseh njegovih postojank, je Berkeš končno ubežal v goščavo romantike.

— Dobro, — je rekel, — naj torej pride veličastna smrt! Pogledali si bomo iz oči v oči in drago prodali svoje življenje!

Brž ko je to izustil, mu je bilo že žal. To mu ni uspelo. Slon je podivjano divjal za njim in brezobzirno teptal okoli njega krvavordeče rože veličastne smrti.

— Narodil se vobče delijo na dve skupini, — je dejal Bergen ledeno, — na trezne in romantične narode. Delovanje romantičnega naroda je nesigurnost, njihovo duševno življenje je sanjarstvo, njihovo domoljubje pa pričkanje. Njemu nasproti stoji trezni narod. Njegovo življenje in domoljubje je delo. Ves narod je en sam velik stroj, čigar vsak vijak služi skupnemu smotru. Tok stroja ureja narodna disciplina. To disciplino boš našel tudi v najneznatnejših pojavih javnega in zasebnega življenja. Tu je na primer ta kolodvorska restavracija. Le poglej ta red in to snago! Vi Madžari ste zelo ponosni na svojo okusno kuhinjo. Pri nas je v kuhinji glavno higiena. Take malenkosti so zelo značilne. Bistroiden človek bo znal sklepati iz krožnika juhe, ki ga postavijo pred njega.

V tem trenutku so postavili pred Berkeša krožnik beluševе juhe. V naslednjem trenutku se je zgodil velik čudež: našel je brkato beluševо glavo. V prvem veselju svoji veliki sreči niti verjeti ni mogel. Bal se je, da ga vara fatamorgana. Potem je začel razmišljati. Uvidel je, da tega zaklada ne sme nepremišljeno zapraviti. Kajti če bo z njim previdno ravnal, potem bo dinamični naboj, ki bo prevrnil vso ogromno zgradbo nemškega imperializma.

Zvito je pokrtil corpus delicti s svojo žlico in z nedolžnim glasom izpregovoril:

— To je vse dobro in lepo, resnica pa je, da niti v Orientu nisem našel takega nereda in take nesnage kakor tu v Berlinu. V hotelu so mi dali tako posteljo, da se nisem upal leči vanjo in sem rajši spal v naslanjaču. V umivalniku sem našel miš, v kavi pri zajtrku pa celo mušjo družino. Tako daleč sem

že, da si že ne upam več nobene jedi dotakniti, preden je skrbno ne preiščem. Tu je na primer ta juha. Poglejva, kaj plava v njej. To je beluševa glava. To tudi. To pa ni beluševa glava!

S temi besedami je položil ščurka na rob krožnika. Sledil je dolg odmor. Berkeš je izrabil ta dolgi odmor za to, da je hlinil tako slabost, kakršne mu ne bi bilo treba, če bi našel krokočila v krožniku. Brisal si je čelo in z neizrečnim gnusom ponavljal:

— Orient! Orient!

Bergena je nepričakovani udarec tako zadela, da dalj časa ni mogel izpregovoriti. Dolgo je gledal žuželko in ji z naporom vseh svojih duševnih sil skušal sugerirati, da bi se izpremenila v beluševо glavo. Ker pa mu to ni uspelo, je peneč se od jeze hotel skočiti v natakarja. Berkeš pa ga je medlo miril:

— Zakaj se hudaš na tega človeka? Zakaj prav na tega enega? Saj je vendar pri vas povsod tako!

Vlak je bil pripravljen za odhod. Treba je bilo vstopiti. Oba sorodnika sta si segla v roke. Berlinčan je bil bled in v zadregi, zdelo se mu je, da je zadela njegovo nesrečno domovino velika narodna nezgoda, ki se ne bo dala nikoli več popraviti. Madžar pa je kar žarel od sreče.

Ubbelchde: V zvoniku

BAKTERIJE V METEORITIH

Ljudje se že od nekdaj zanimajo za meteorite morda bolj nego za vse druge objekte zvezdoznanstva. To zanimanje ima svoj razumljivi vzrok, saj predstavljajo ti svetli odposlanci neba edino prijemljivo in otipljivo čudo, ki nam ga nebo proži iz svoje neizčrpne zaloge. V neskončni daljavi se blestijo zvezde na nedosegljivem nebu, meteor pa leži ob naših nogah, na naši lastni zemlji drobec nekdanje zvezde. Retorta in segrevalna skledica kemika, povečevalno steklo in mikroskop fizika mu lahko preiščejo vse skrivnosti. Tako smo dognali, da sestojte meteori pretežno iz železa in nikla ali pa iz različnih kristalizirajočih kamenin, iz kakršnih je sestavljena naša zemeljska skorja. Še nikoli niso našli v meteorih nezemeljskih snovi in to dokazuje kakor spektralna analiza, da je vse vesoljstvo sestavljeno iz istih snovi.

Po nekih domnevah pade na zemljo vsak dan okrog deset milijonov meteoritov. Večina jih je seveda neznamna in tehta nekoliko gramov. Med milijoni pa so tudi takšni, ki tehtajo mnogo kilogramov ali celo več stotov, in tu pa tam šine na zemljo kakšen gigant, kakršen je bil sloviti meteor ob Tunguski, ki je tehtal 500.000 ton. A vendar so sestavljeni vsi tako, kakor smo navedli zgoraj. Že to dejstvo dokazuje, da so meteoriti drobci ponesrečenih, zdrobljenih nebesnih teles, tako rekoč trupla razbitih kometov in malih planetov, ki jih je nekoč nekje doletela zla usoda. Kovinski meteoriti izvirajo večinoma iz notranjosti teh teles, kameniti pa iz njihovih vrhnjih plasti.

Umljivo vprašanje: Ali so živela na teh razdejanih svetovih živa bitja? Ali je najti kakšne sledove teh bitij v zvezdnih utrinkih?

Že pred mnogimi desetletji so preiskovali meteorite tudi s tega stališča. Našli so v njih ogljik, ki je temeljna snov življenja in ki bi ga lahko smatrali za indic življenja na uničenih zvezdah. Vendar pa niso mogli rešiti vprašanja, dali je ta ogljik organskega ali anorganskega izvora. Odločilnejše so bile najdbe reutlinškega učenjaka dr. Hahna. Ta je namreč menil, da je našel v meteoritih kamnih mikroskopske rastline, drobne gobice, korale, alge, ki jim

je nadel zveneča latinska imena. Toda Lasaux je potem dokazal, da so domnevna Hahnova bitja v resnici neznamni kristali. S tem je bila zadeva na videz opravljena. Vendar so bili učenjaki, ki niso opustili misli, da bi bilo povsem mogoče odkriti v notranjosti izpodnebnikov mikroskopska bitja, ki bi mogla brez zraka, vode in toplote opraviti pot skozi vesoljstvo, preden bi dospela z meteorjem vred na zemljo. Na površini meteorja bi jih seveda ne mogli ugotoviti, ker bi morala zgoreti ob izredni vročini med padcem skozi zemeljsko atmosfero.

In res je odkril letos profesor Lipmann z Berkeleyeve univerze v Kaliforniji, žive bakterije v notranjosti meteoritov. Prof. Lipmann je odlična avtoriteta v področju rastlinske fiziologije in njegovo odkritje ne dopušča nobenih dvomov. V vseh utrinkih, ki jih je raziskal, je našel organski dušik, ki je rabil bakterijam za hrano. Možno je sicer, da bi bile bakterije na meteoritih zemeljskega izvora, toda v tem primeru so tičale vse izključno v njihovi notranjosti, kar je najboljši dokaz, da jim domovina ni bila na zemlji. In v katerih meteoritih je odkril prof. Lipmann te bakterije? Samo v kamenitih utrinkih! Torej v tistih odposlancih vesoljstva, ki jih moramo smatrati za drobce iz površine razbitih svetovnih teles! To je drug važen indic za izvor teh bitij, ki jim pač nobena pamet ne more odrekat možnosti, da so bila nekoč sestavni člen izvenzemeljske flore in favne. Saj naša zemlja vendar ne more imeti izključnega patenta na življenje. Če so tudi druga svetovna telesa sestavljena po njenem receptu in nudijo približno iste življenjske pogoje, tedaj je jasno, da jih življenje tudi iskrišča. Baš Lipmannovo odkritje nam dokazuje, da so tudi druge zvezde torišča življenja. dp

V KAČJEM RAJU

V živalskih vrtovih velemest si obiskovalci lahko ogledujejo nevarne strupenjače samo skozi debela stekla terarijev ali pa skozi goste mreže kletk. V južnoafriškem mestu Port Elizabet pa vseh teh varnostnih naprav, ki spominjajo na jetništvo, ni. Tamkaj žive kače popolnoma prirodno, svobodno, na prostornem terenu, ki je od ostalih delov zoološkega vrta ločen samo z gosto visoko mrežo. Toda celo ta poslednji znak ujetništva je omiljen z zelenjem gostih ovijalk, tako da ima človek vtisk, kakor da stoji pred neprodirno goščavo, ne pa pred umetno narejeno varnostno mejo. Sredi kačjega vrta je veliko jezero, čigar površina je prekrita s sinjim lotosovim cvetjem, bregovi pa omejeni z vencem vsakovrstnega drevja. Tu se sončijo kače kakor v deviških pragozdovih svoje divje domovine. Po cele ure polegajo negibne na vročem obrežnem pesku in blatu ter se ovijajo po drevju, razgledujoč se za plenom.

Za znanstvenike je življenje plazilk v tem vrtu vse bolj pregledno, kakor če so navezani zgolj na opazovanja v ozko-srčno odmerjenih živalskih vrtovih ali celo v zaprtih terarijih, s kakršnimi se morajo zadovoljiti razni ofiotoksikološki instituti. Sicer pa je omejeno delo raziskovalcev takih institutov itak samo na proučevanje kačjega strupa, dočim jim za samo prirodno življenje plazilk ni toliko mar. Za preiskave in poskuse mora biti zmerom na razpolago zadostna množina strupa in zaradi tega mora institut rediti določno število kač, ki se jim v redkih presledkih odjemlje strup. Ker so v Evropi strupene kače sorazmerno redke, nabava eksotičnih kač pa zelo draga, se s stanovalkami terarijev seveda prav previdno ravna, da ostanejo delj časa žive. Vsaka kletka je opremljena z grelno lučjo, ki vzdržuje temperaturo 30 do 35 stopinj Celzija, ki najbolj prija vsem strupenjačam. O vsaki kači se vodi natančen dnevnik. Beleži se teža hrane, ki jo vsaka kača požre, množina strupa pri vsakem odvzemu, njena teža, število levitev, pojav in zdravljenje morebitnih bolezni. skratka, vse karkoli je važnega v življenju plazilk.

Krmijo se kače s podganami, morskimi prašički, kunci, pticami in njihovimi

jajci, z martinčki, žabami, kačami, ribami, kobilicami itd. Plen mora biti živ in ga kače same umore. Gladovne stavke, ki so iz finančnega vidika prav neprijetne za slične institute, so k sreči razmeroma redke. Živalce se celo radevoljno plode. Nekaj mesecev po divjih ljubezenskih plesih pridejo na svet srčkani mladiči z že docela razvitim strupnim aparatom.

V zavodu se goje strupenjače v prostornih terarijih, ki so opremljeni z močnimi svetilkami za gretje in razsvetljavo

Strup se odjemlje kačam vsakih deset ali štirinajst dni. Na poseben način se osuši in shrani v trdno zaprtih steklenicah. Važno je, da se raziskuje strup od vsake kače posebej. V ta namen je seveda potrebno, da se lahko posamezne plazilke točno razlikujejo med seboj. Oskrbniki, ki imajo opravka z njimi, jih točno ločijo po njihovih levih, to je po koži, ki si jo kače slečejo v presledkih po nekaj tednov. Barva, oblika »ornamentov« in luskinice ostanejo namreč pri vsaki živalci vse življenje popolnoma nespremenjene in so pri vsaki kači vsaj za spoznanje drugačne. Poznanje teh levov je za oskrbnike prav tako važno kakor daktiloskopija za kriminalista.

Glavni namen teh institutov je študiranje kačjega strupa in iskanje naj-

učinkovitejših protisredstev. Toda, kakor rečeno, so to le zasilne institucije, ki še zdaleka nimajo tolikšnega pomena kakor velike kačje farme na prostem. Živalce tukaj niso v nobenem pogledu utesnjene in res pokažejo vse svoje dobre in slabe plati v pravi luči. Tako so n. pr. v Port Elizabetu opazovali poprej malo znano dejstvo, da se dnevno življenje večine strupenjač zelo loči od njihovega nočnega življenja. Ponoči so večinoma mnogo živahnejše kakor podnevi. Nekatere se po sončnem zahodu šele prav zdramijo, dočim se v zgodnjih jutranjih urah umaknejo v tiha zavetja, kjer zapadejo v nekakšno odrevenelost. Nekatere vrste kobre se podnevi kaj nerade spopadejo s sovražnikom. Če le mogoče, se umaknejo, napadejo pa samo v najskrajnejši sili. Ponoči, zlasti v mesečini, pa so prav te vrste strašno nevarne. Tu so opazovali tudi značilno posebnost kako zelo so kobre navezane na vodo. Dognali so, da se pri mnogih strupenjačah množina izločenega strupa zelo zmanjša, če morajo trpeti žejo.

Skoraj vse strupenjače v kačjem rajju Port Elizabeta so tu pod človeškim nadzorstvom prav tako divje kakor na

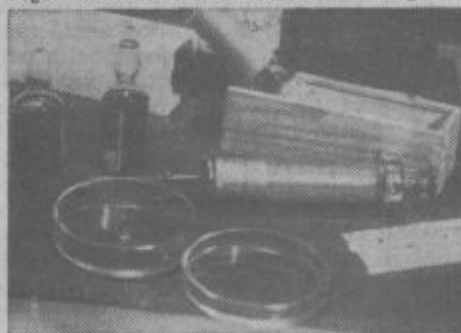

Zanimiv poskus v institutu za raziskavanje kačjega strupa: razdražena kača pleše tudi brez fakirjeve godbe

svobodi. Nekaterim kobram, ki so v stanju brizgati strup skoraj tri metre naokoli, so morali zaradi varnosti obiskovalcev izdreti strupenjake, drugim pa podvezati strupne žleze. Poletne mesece rede na tem vrču nad tisoč različnih

vrst kač. Pozimi pa se njih število včasih prav naglo krči, ker nekatere vrste hladnega vremena ne prenesejo. Posebno občutljive v tem pogledu so nekatere zelo strupene sorodnice našega gada pa tako zvane mambe, ki veljajo vobče za najstrupenejše kače, kojih pik pomeni neizogibno smrt.

Vremenske spremembe pokončajo mnogo kač na farmi, ali nič manj jih ne pogine v medsebojnih bojih, ki se bijejo z neverjetno okrutnostjo. Med najnestrupnejše spada kolobarčasta naočarka, koje kanibalski instinkti so tolikanj raz-

Orožje zoper smrt od kačjega pika: stekleničice protistrupa (seruma), brizgalka, s katero se protistrup injicira v žile in skodelici, v kakršne se lovi kačji strup

viti, da morajo pohlevnejše strupenjače zmerom ščititi pred njo. Ravnatelj naravoslovnega muzeja v Port Elizabetu J. W. Fitzsimons, ki je hkrati vođa kačje farme, je dognal, da so nekatere vrste kač popolnoma imune proti strupu drugih vrst. To ga je privedlo na misel, da bi na isti način, kakor so si ga pridobile te kače, tudi umetno lahko predstavili cepiva ali serume, kakor jih imamo že proti mnogim drugim boleznim.

Prve poskuse v tem smislu je naredil Fitzsimons na konjih. Najprvo jim je vbrizgaval prav majhne količine strupa, počasi pa je jemal zmerom večjo dozo, tako da so živali po dveh letih brez nevarnosti prenesle množino strupa, od katere bi na mestu poginilo najmanj sto ljudi. V njihovi krvi so se namreč polagoma stvorili protistrupi in prav ti so tudi v tujem organizmu v stanju paralizirati učinek strupa, če se pravočasno vbrizgajo v kri. Fitzsimons je popolnoma dosegel svoj namen. Serumi proti kačjemu strupu so se sijajno obnesli in so katastrofalno število smrtnih primerov zaradi kačjega pika znatno zmanjšali. Nekako pol leta že velja zakon, da mora imeti vsaka lekarna južnoafriške

unije zmerom v zalogi serume proti kačjemu piklu. Samo ljudi je težko navaditi, da bi se te uredbe tudi čim več posluževali. Zlasti domačini se rajši drže starih domačih zdravil, med katerimi pa so mnoga zelo nevarna. Počasi se pa tudi domačini otesajo predsodkov, uporaba seruma se trajno veča, in strašno število smrtnih primerov zaradi kačjega strupa, zlasti med poljskimi delavci, se je že močno zmanjšalo.

Prirodoslovni institut v Port Elizabetu pa ni sestavil samo učinkovitega protistrupa, marveč je pomagal razjasniti tudi nekatera nesoglasja glede kač, katerim je namenjen. Po natančnem študiju vseh vrst, ki živijo v južni Afriki, so dognali, da mnoge vrste kač, ki jih farmarji pobijajo kot strupene, niso le popolnoma nedolžne, marveč celo koristne. V južnem delu province Natal, ki je posebno bogata kačje zalege, so farmarji tako temeljito opravili vojno proti kačam, da jih je bilo čez leto dni polovico manj kakor poprej. Strupena ali nestrupena, na to se niso ozirali. Nestrupenih so še celo več pobili, tako da so nekatere vrste skoraj popolnoma izginile. Posledica te kačje vojske je bila, da so se po poljih silno razmnožile podgane in miši, ki so ponekod uničile vso pšenico in nasade. Da se v bodoče prepreči tako nespametno ravnanje, je prirodoslovni muzej organiziral tečaje, na

katerih se farmarji uče razlikovati strupene od nestrupenih kač.

Še nekaj zanimivega je treba omeniti v zvezi s kačjo farmo v Port Elizabetu. Serum, ki so ga toč sestavili, se je izvrstno obnesel proti vsem kačam južne Afrike, ali ko so ga skušali uporabljati tudi v Avstraliji, se je izkazal popolnoma neučinkovit. Zavod za izdelovanje serumov v Melbourneu se je moral od kraja lotiti vsega poskusnega dela, preden mu je uspelo sestaviti uspešno protisredstvo tudi proti avstralskim strupenim kačam.

Živa priča, kako postane človek, ki je moral češče uporabljati serum, popolnoma imun proti kačjim pikom, je neki star paznik na kačji farmi v Port Elizabetu. V dolgoletni službi so ga opikale najnevarnejše strupenjače, pa so ga s pravočasnimi injekcijami seruma zmerom rešili. Počasi se je nabralo v njegovem organizmu toliko protistrupov, da mu kačji pik vobče nič več ne škodi. Zdaj se brez nevarnosti kreta med kačami. Z golimi rokami vlačí na očarke iz skrivališča, odvija z vej nevarne mambe in odkopava iz blata neštete druge strupene plazilke, ki navadnega opazovalca že od daleč navdajajo s strahom. Če ga človek opazuje pri tem poslu, bi dejal, da bi bila proti njemu celo tista kača iz raja brez moči.

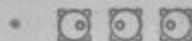
Dr. V. H. Ser.

NAČRT ZA IZBOLJŠANJE PODNEBJA

Nov načrt, ki ga je izdelala Rusija, hoče zvišati povprečno temperaturo v predelih Daljnega vzhoda za več stopinj in zdi se, da ne bo brez uspeha. V Japonskem morju sta dva velika toka. Z juga prihaja skozi Korejski preliv topli Čušimski tok in teče ob obalah otokov Honda Jesa in Sahalina. S severa pa teče mrzli tok ob celinski obali proti jugu. Tema obema tokoma pripisujejo velike klimatične razlike na obalah Japonskega morja. Vzhodna obala je neprimerno toplejša od zapadne. Sedaj hočejo temperaturo na ruski obali zvišati s tem, da bi severnemu toku iz Ohotskega morja zaprili pot proti jugu; hočejo zgraditi jez med otokom Sahalinom in celino. Načrt se da vsekako izvesti, pa bi imele izvedba gotovo velike posledice. Ne pričakujejo le toplejšega podnebja, kar bi bilo najvažnejše, ampak upajo tudi, da bo izginila pogosta megla in da luke v teh predelih ne bodo več zamrzle; to bi bilo za te kraje velikega gospodarskega pomena. Škoda, ki bi jo naredili z jezo, bi bila tako majhna, da ni vredna pomisleka.

Skakač (Tenius: izrezanka)

O PILOTU IN NJEGOVI SLUŽBI

A. Z., DIPL. PILOT

Starejši tovariš mi je pripovedoval, da mu je prijatelj, ki mu je izplačeval mesečno plačo, večkrat dejal: »Ne vem, zakaj vi pilotje prejimate plačo, saj nič ne delate, samo letate.« Dejal mu je to v šali, a vendar je mislil resno. In približno tako sklepa nemara marsikdo.

Pilotska služba je ena najtežjih. Nobeno delo ne zahteva od človeka tolikšnega osredotočenja živčnih in fizičnih sil in s tem silnega napora.

Spominjam se, kako me je nekoč v pilotski šoli oštel predstojnik: »Pa šta ste radili, imali ste čitav moment vremena.« V navadnem življenju ni nikoli človek odgovoren za dejanje, ki se je zgodilo v trenutku, drugače pa je to v zrakoplovstvu. V trenutku lahko pilot reši, ali še bolj pokvari kritični položaj. V takih trenutkih pomaga človeku narava. Pilotskemu učencu se začne razvijati nov čut, tako zvani pilotski čut. Ta se razvija postopoma s številom ur letenja in doseže višek, ko je pilot v svoji polni življenjski moči, potem propada silčno kot izgubiva n. pr. umetnik pevec svoj glas. Tak čut mu lajša službo. Vendar bodi povedano, da imajo piloti v Franciji in tudi več kje drugod po petih letih aktivne službe pravico na popolno pokojnino.

Pilotski čut ali instinkt omogoča pilotu, da izvršuje gibe, potrebne za let in ravnovesje skoraj avtomatično. Razum mu postane prost, da opazuje zemljo, ozračje in glavne instrumente. Pravim opazuje zemljo. Pilot išče namreč zmerom prostor, ki bi ga lahko v drsečem letu dosegel in na njem pristal, če bi mu motor odpovedal. Ta potreba opreznosti se tako ukorenini v življenju pilota, da tudi takrat, kadar ni v letalu, opazi vsak tak prostor. Še več. Na vlaku, na avtomobilu ga spominja oko, da je pilot in nehote misli na to.

Kakor znano, je pilot kriv velike večine nesreč, da skoraj vseh. Ali človek ne more biti popolnoma matematično spojeno bitje. Pilot je morda najbolj izpopolnjen a vendar je kot človek podvržen človeškim slabostim.

Kadar si ne moremo razložiti vzroka letalske nesreče, tedaj ga iščemo v človeku — v njegovih slabostih, tedaj je

vzrok nesreče aviačarska bolezen. Tudi svojo bolezen imajo zrakoplovci. Pojavlja se pri dolgem in utrudljivem letenju, n. pr. v viharju in pri umetnem letenju, posebno v borbi in pri naglem menjanju višine. Glavni vzrok, da se pojavlja, je menjanje zračnega pritiska na človeški organizem zaradi naglega vzpenjanja ali spuščanja in v zvezi s tem zaradi fizične izčrpanosti.

Naslednje primere aviačarske bolezni so opazovali med piloti borci v svetovni vojni, ko se je zahteval od njih skoraj nadčloveški napor. Pilotu se pojavlja nekakšna utrujenost, sanjavost, živi v nekakšnem polsnu in se z vso energijo podzavestno zadržuje, da ne izgubi zavesti in oblasti nad seboj. Ima n. pr. voljo, da hitro izvrši kakšno dejanje, toda telo se le počasi kakor v hipnotičnem stanju bliža in izvršuje zapoved živčnega centra, ki zama zahteva naglost. Mišičevje se le deloma pokorava volji in živčevju. Znano je mnogo primerov, da je izvidnik v aparatu zaspal. Tudi so primeri, da je pilot pristal s poslednjo energijo in tako izčrpan, da je po pristanku obnemogel in se predal snu ter so ga dvignili iz aparata in odnesli naravnost v posteljo. Po vsakem daljšem in utrudljivem letenju je za pilota sploh največji užitek spanje in mir in šele potem mu je potrebna hrana. Tudi večmesečna spolna neaktivnost se je opažala med piloti borci.

Zanimiv je tudi pojav akomodacije očesa. Ko pilot iz velike višine opazuje zemljo, se mu privadi oko na daljino, tako da ga pri poznejšem pristanku in ocenjevanju višine vid vara. Velja splošno pravilo, da pilot, ki pride iz višine preko 3000 m, na višini 200 m aerodrom poprej obkroži, da se njegovo oko spet privadi na kratko oddaljenost.

Zanimiv primer je tudi naslednji, ki se je dogodil v svetovni vojni. Pilot borec na višini išče svojega sovražnika. Nenadoma čuti, da je napaden. Krogle strojne puške mu prebadajo trup in prestrele tank za bencin, a on ne vidi sovražnika. Šele po mnogih sekundah, ko si je zatisnil oči in opazoval instrumente, je zagledal sovražnika, ki je bil popolnoma blizu. Ta pojav si razlagamo tako, da se je njegovo oko, ko je iskalo nasprotnika, tako navadilo na dalji-

no, da je bilo slepo, ko se mu je sovražnik neopaženo približal.

Na višini preko 2000 m se zaradi zmanjšane zračnega pritiska pojavlja pri ljudeh tudi potreba za mokrenjem.

Mnogokrat je tudi vzrok oslabelosti pilota nagla sprememba temperature. Temperatura ozračja se v splošnem zmanjšuje vsakih 185 m za eno stopinjo C, to je na 5000 m skoraj razlika temperature 30 stopinj C. Pilot je proti mrazu zavarovan s specialno obleko, ki je ogrevana še z električnim tokom. Vendar mu je še večkrat mrzlo, ali če pride v tople zračne struje, prevroče.

Po daljšem letu, ko pride človek iz višine, ima tudi precejšnje bolečine in šumenje v ušesu. To je posledica spremembe zračnega tlaka in brnenja motorja. Vendar brnenje motorja pilota ne moti in lahko rečem, da mu je to najprijetnejša »godba«, v kateri pozna vse takte, akorde in disonance in po katerih regulira motor. Ta »godba« pa je v zraku veliko slabša nego na zemlji, ker se zvok izgublja v zračnih plasteh.

Na vse te težave pa pilot nikoli ne pomisli in je z dušo in telesom vdan poklicu ali mogoče sportu. Mislim tudi, da je to edini poklic — edina služba, ki jo izvršujejo vsi zaradi službe same in ne zaradi kruhoborstva. Letenje preide v

kri in meso. Postane strast. V zraku postane pilot drug človek. Nikoli se mogoče ne spomni, da igra hazardno igro z življenjem. Da še več, mnogim pilotom je ideal, da svoje življenje zaključijo v aeroplanu. Na ta način si tudi lahko razlagamo drzne podvige smelih letalcev.

Rekel sem, da človek postane v zraku ves drug. Res je. On pozabi na vse pozemsko. Vse njegovo živčevje se osredotoči. Znani so primeri, da je pilot na zemlji zelo nervozen, a o nervoznosti ni sledu, ko se vzpenja po zraku.

Za vojne pilote je pogoj zdravje in s tem velika fizična odpornost. Nekoč so k aviatiki sprejemali samo velike ljudi, vendar je bil to nesmisel. Zdravniški pregled za vojne pilote je pri nas tako strog, da je potrjenih povprečno samo 8% od prijavljenih kandidatov. In tudi med temi, popolnoma zdravimi in mladimi kandidati, je povprečno do 25% takih, ki niso nič ali zelo malo dovzetni za razvijanje pilotskega čuta. Pilotski čut se razvije običajno pri mladih ljudeh veliko hitreje nego pri starejših. Zanimivo je, da so zanj najbolj dovzete ženske. Zato se v splošnem hitreje nauče pilotirati kot moški. Mislim pa, da jim v letalstvu še ni pot odprta.

UNIVERZA BREZ PROFESORJEV

Sir Giles Gilbert Scott je na iniciativo sira Jamesa Marchanta in sira Oswalda Stolla izdelal načrte za univerzo, ki bo morda že drugo leto otvorena na Oxfordski cesti v Londonu. Namestu profesorjev bodo predavali slušateljem pretežni del gradiva samo zvočni filmi. V vsaki predavalnici bo najmodernejši filmski projektor, v osrednji dvorani pa velik Zeissov planetarij za studij astronomije. Predvajali se bodo filmski snetki le predavanj najboljših strokovnjakov v čistih in uporabnih znanostih. Univerza bo filme izposojala tudi drugim učnim zavodom, razen tega pa bo opremljena nekaj avtomobilov, s katerimi bo tudi po deželi predvajala filme splošne poučne vsebine. Univerza se ne bo omejevala zgolj na domače, angleške filme, ampak bo učila tudi na podlagi tujih znanstvenih filmov, in sicer v originalu. Sir James Marchant sodi, da se bodo filmske univerze v bodočnosti gotovo uveljavile, ker imajo namestu nekaterih nedostatkov, kakor je n. pr. osebni kontakt med slušateljem in profesorjem, za sebe veliko prednost res temeljitega pouka izbranih veščakov.

Pomlad v vazi (Schneider — izrezanka)

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

14. POGlavJE

ČLOVEŠKA VABA KONCA MORILCEVO KARIERO

Johoral je prišel po moj nasvet, kako bi se dal najverjetnejše izslediti in ubiti morilski tiger. »Pasti,« je rekel, »so brez-uspešne«.

Malo me je pograbilo to večno vpraševanje. »Kolikokrat naj vam pa še povem, da ostavite človeško truplo na prostem, če hočete obračunati z ljudozherom!« sem vzkliknil.

Spet sem moral poslušati staro lajno o zakonu, ki prepoveduje tak postopek.

»Hodite k vragu z vašimi zakoni!« sem zagrmel. »Čim dalje jih boste spoštovali, tem več žrtev boste imeli!«

Nato sem prišel resno govoriti z mladim domačinom. Poleg zelo prijetnega nastopa je bil fant tudi brez strahu, tako da sem ga imel prav rad in nič bi me bolj ne veselilo, kot če bi videl, da je zaslužil nagrado 750 dolarjev, ki jo je vlada razpisala.

»Ali te mika nagrada,« sem ga vprašal.

Oči so se mu zasvetile in navdušeno mi je odgovoril: »Da, gospod.«

»Dobro, naredi torej, kakor ti bom povedal. Upajmo, da v okraju ne bo več žrtev, toda bojim se, da preveč pričakujem. Odpri na široko oči za vsakim človeškim truplom, ki bi ga našel. Skušaj pritegniti še kakega drugega čuvaja v svoje skrivne načrte, da ti bo javil takoj vsak nov umor. Sicer ti mogoče ta stvar ne bo uspela, vendar le poskušaj. Če se ti pa posreči ostaviti truplo dovolj časa na kraju umora, se bo ludožer gotovo vrnil na dotično mesto. To bi bil pa tudi prav edini nasvet, ki ti ga lahko dam. Če se ga nočeš poslužiti, tedaj me ne nadleguj več s podobnimi vprašanji!«

Dobil sem vtis, kakor da se je tudi Johorala prijel moje prepričanje. »Poskušal bom gospod,« mi je preprosto, toda vdano odvrnil in izginil.

Kake tri tedne kasneje sem se vrnil proti jutru v Singapore. Ko sem čital pri zajtrku svoj dnevnik, mi je obstalo

oko na mastno tiskanem naslovu: »Ljudožer iz Kuale — Morilec morilcev — je mrtev. Ustrelil ga je čuvaj po imenu Johoral.« Poročilo je bilo sestavljeno v tipičnem slogu angleškega kolonialnega časnikarstva in ni vsebovalo skoraj nikakih podrobnejših podatkov.

Stvar me je tako zanimala, da nisem mogel zdržati v mestu in čakati, da izvem iz pripovedovanja, kako se je dogodek odigral. Najel sem si hitro voz in se odpeljal v Kualo. Gattle me je sprejel z velikim navdušenjem, ko sem se pojavil na pragu.

»Ti in tvoje pasti,« je kričal. »Tiger se v njihovi bližini ni niti pokazal. Priti je moral moj lovec Johoral, da si je izmislil pravi načrt, kako naj stvar zagradi. Počakaj, Poklical ga bom in povedal nam bo, kako sta se srečala s tigrom.«

Nekaj trenutkov nato se je prikazal Johoral. Nosil je že nov svilen turban in tudi sicer je v vseh ozirih izgledal kot nosilec največje nagrade, ki jo je dotlej vlada razpisala. Prišel je povest o svojem triumfu. Bilo je vse zelo preprosto, je dejal. Nekega dne je slišal, da je izginil neki Malajec, ki se je pečal z nabiranjem ratana.

Johoralu so bile razmere, v katerih je fant živel, malo znane. Malajec je običajno obiskoval svoje dekle, ki je bila njegova nezakonita žena in je živela v barakah za poljske delavce. Za pot je uporabljal stezo, ki je peljala ob robu soteske. Johoral je sklenil, da preišče grmovje ob stezi. Po kratkem iskanju je ugledal pretresljiv prizor, kako tiger trga človeško truplo. Vzdignil je puško in bilo je po zveri.

Gattle je bil na svojega lovca silno ponosen. »Ti in tvoje pasti!« mi je še enkrat prezirljivo očital ter pri tem čisto pozabil, da nisem nikdar pokazal niti najmanjše vere v te zastarele priprave. »Moral je priti domačin, da nas je rešil!«

Čuvaj je odšel in z Gattiom sva sedla k čašici vina. Nisem imel mnogo povedati. Johoralova povest se mi je zdela malo sumljiva, nisem pa hotel o tem Gattiu čriniti besede. Nato sem se oprostil, češ da grem na kratek izlet. Povabil sem Johorala na zaseben razgovor.

kaj se je dogodilo z njegovim prijateljem. Pristal sem na to, da ga nagradim, če bo znal držati jezik.

Nato sva pričela iskati truplo. V treh urah sva ga našla. Ležalo je kako miljo od kraja, kjer je tiger napadel žrtev.

Videl sem, da so bogovi slednjič na moji strani, ker mrtvec ni imel v ta-

Ustreljen po dolgi strahovladi

»Zdaj mi pa ti nemarni lažnik povej, kako si dobil morilca,« sem ga nahučil.

Dečko se je najprej previdno ozrl okrog sebe, nato pa mi je povedal svojo povest.

»Bilo je takó, gospod,« je začel odkritosrčno. »Nekega dne sem opazil nekega nabiralca ratana, kako drvi proti polju in kliče na vso grlo na pomoč. Stokel sem mu naproti. Z nekim drugim Malajcem sta rezala ratan. Med njhovim delom pa se je hipoma pojavil tiger in odnesel njegovega tovariša.

Zaprisegel sem moža k molčečnosti. Zaniti ni smel nobenemu besede o tem,

mošnjem okrožju nobenih sorodnikov, ki bi zagnali krič zaradi njegovega izginotja. Poleg tega je bil še Malajec, kar mi je posel še bolj olajšalo.« (Saj so se le Kitajci borili za zakon, da je zločin uporabljati človeško meso za vabo. Če bi mrtvec bil Kitajec, potem bi Johoralova naloga bila mnogo težja, ker bi Kitajci truplo iskali noč in dan in bi mu s tem gotovo ovirali delo.)

»Splezal sem na bližnje drevo,« je nadaljeval Johoral. »Uro za uro sem držal puško pripravljeno na strel. Vso noč nisem zatisnil očesa. Proti jutru se je pojavil ogromen tiger, da požre še ostanke trupla. Ustrelil sem dvakrat,

trikrat in zver se je zvalila na zemljo.

Fant mi je ponujal, naj sprejemem del njegove nagrade. Seveda sem to odbil. Vztrajal pa je pri tem, da mi da neko darilo ki še danes nosim včasih malajske opanke, ki mi jih je naslednjega dne, ko sem odpotoval, na skrivnem podaril.

Službeno je bilo ugotovljeno, da je »morilec iz Kuale« pobral pet in trideset ljudi — rekord, ki ga, upam, ne bo nobena žival več dosegla.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

POMLAD V KUHINJI

Željno pričakujemo po dolgi težki zimi pomladi. Naveličani smo snega, brozge, meglenih in brezsončnih dni in dolgih noči, čeprav jih skušamo skrajšati z različnimi predpusnimi norostmi. Naveličani smo zimске hrane, klobas, kislega zelja, kisle repe, suhega fižola, leče in drugih zimskih dobrot. Naš organizem željno pričakuje pomladi, ki mu poleg sonca prinese tudi iz premembe v hrani. Komaj izgine po prisojnih lebah in poteh sneg, že brskamo za regratom, ki je pomladi prva in najcenejša zelenjava. Poleg zelenih zobčastih listov, ki jih pripravimo v surovi ali tudi kuhani solati, je njegova korenina še mnogo okusnejša, toda to je malokateri gospodinji znano. Iz regratovih, cikorijskih in radičevih korenin pripravimo prav okusno spomladansko solato. S primernim nožem izrežemo iz zemlje regratove, cikorijske in radičeve korenine, kolikor najbolj moremo dolge. Izberimo take, ki so vsaj za mezinco debele. Operimo jih in ostrgajmo, nato pa z lesenim kladivom na deski stolcimo, da se korenina prekolje, da lahko izločimo koren, ki je v sredini korenine. Tako pripravljene korenine skuhamo v slanem kropu do mehkega, odcedimo in ohlajene zabelimo z oljem, kisom in poprom. Da je kuhana zelena regratova ali radičeva solata prav okusna in zdrava, je znano.

Druga spomladanska posebnost v naši kuhinji so artičoke, ki jih na naš trg pripeljejo z juga. Izberimo trde, sveže, neizsušene artičoke, odrežimo jim pecelj tako, da stoje pokonci, tudi liste jim pri vrhu odrežimo za nekaj centimetrov, nato jih operimo in pustimo nekaj ur v čisti mrzli vodi. Nato jih dobro otresimo, male lističe ob peclju odstranimo, liste pri vrhu pa previdno razširimo (glej sliko) in vmes napolnimo v vsako artičoko pol žlice drobne, zmešane z drobno sesekljanim peteršiljem, čebulo, česnom, soljo in poprom. Postavimo jih pokonci v kozico drugo k drugi in polijemo na vsako poldrugo žlico mrzlega olja, zraven pa dolijmo toliko mrzle vode, da so artičoke skoraj pokrite, osolimo še nekoliko, pokrijemo in dušimo na zmernem ognju približno poldrugo uro. Medtem od časa do časa zajemimo z žli,

co sok in ga polijemo v sredino vsake artičoke. Ko se vsa voda izduši in ostane na dnu kozice čisto olje, tedaj so artičoke navadno dovolj mehke in gotove. Preiskujemo pa to, če potegnemo iz sredine list, če se lahko odloči od dna artičoke, tedaj so dovolj kuhani, če pa ne, je pa treba doliti še nekoliko vode ali kropa in še nekaj časa dušiti. Če so artičoki sveži in vro pomalem brez prestanka dobro uro, so navadno baš dobri.

Da so mlade, še bele čebulice nekaj posebnega, ne ve vsaka kuharica. Olupimo jih, postavimo drugo k drugi v kozico, dolijemo do polovice posode vode, damo zraven kepico presnega masla ali masti, na

dvanajst čebulic poldrugo žličco sipe, nekoliko soli in popra. Dušimo pokrite toliko časa, da se vsa voda izduši in sladkor lepo porumeni, nato dolijemo pol žlice kisla in še prav malo vode ali juhe; ko še nekoliko to povre, so gotove. Biti morajo lepo zlato-rumene in ostati cele, a dovolj

mehke; garniramo z njimi kuhano govedino, pa tudi telečjo ali svinjsko pečenko. Kamorkoli jo postavimo, gre v slast.

Druga posebnost v pozni pomladi so prve mlade bučice, ki ne smejo biti daljše in debelejše kakor na primer roč kuhinjskega noža. Skuhamo jih v slanem kropu in zabelimo s presnim maslom in drobtinami kakor šparglje, ali jih oblijemo s holandsko majonezo ali pa potresemo z drobno sesekljanim petršiljem ali drobnjakom in začnimo z oljem in kisom. Ta zelenjava je posebno primerna za dietetično hrano.

Da pripravimo iz pora prav okusno omako k mesu s praženim krompirjem, je znano. Manj znano pa je, da por, kuhan v slanem kropu, zabeljen z maslom in drobtinami ali oblit s holandsko majonezo prav nič ne zaostaja za dragimi šparglji. Poiskusite, sedaj je čas za to.

Kaj pa koruzni storžek, kd nam ga predstavi druga slika? Še ves bel in mehak, nič večji kakor moški prst, kuhan v slanem kropu, zabeljen z maslom in drobtinami,

je prava poslastica med prikuhami. Večje koruzne storžice, ki imajo že mlečno zrnje, skuhamo prav tako v slanem kropu, serviramo jih v prtiču, zraven serviramo presno maslo, sol in poper kakor n. pr. krompir v oblicah. U—a,

ZA MISLEČE GLAVE

5

Obisk v kuhinji

(PONATIS ZABRANJEN)

»Liza!« je stopila gospa Starčeva v kuhinjo, »ali vam nisem že tolikokrat povedala, da vas ne sme vaš zaročenec med tednom obiskovati! Ali mu tega niste še povedali? Mar gospod nima drugega posla, kakor da pije tu vsak popoldan kavo in je potico?«

Liza je zardela in rekla: »Ne, gospa, moj Tone danes zares ni bil pri meni! Bila je moja prijateljica Neška, ki je popila mojo kavo.«

Gospa je molče odšla. Liza je namreč zvesta in pridna služkinja, zato se gospa ni hotela spreti z njo, čeprav se je prepričala, da je bil pri Lizi možki.

Ali veste, kaj je izdalo Lizo?

Rešitev k št. 4

(Prisotnost duha mlade dame)

Mlada dama je navidezno vznemirjena iskala vozni listek po ročni torbici ter je slednjič izjavila: »Nikjer ne najdem voznega listka, najbrže sem ga izgubila. Prosim, dajte mi nov vozni listek!«

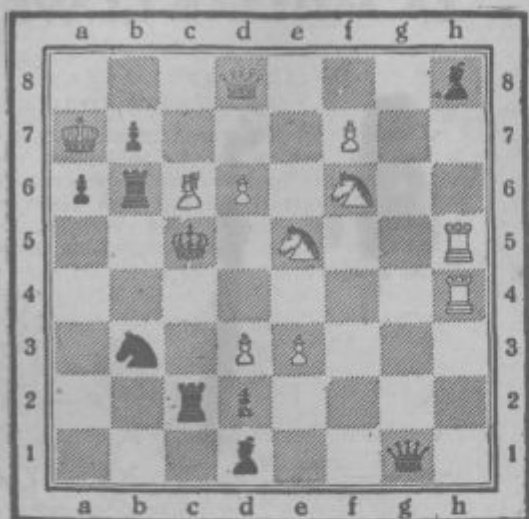

PROBLEM 13

I. A. Schiffmann

Tretja nagrada »West Sussex Gazette«

Mat v dveh potezah.

Rešitev problema 12

1. b4-b5, L:b5 (izsiljeno, kajti po Ld7 dobi beli z b5-b6 2. e7-e8 D! L:D 3Kg 5. Ke7! 4. f6+, L:f6+, 5. Kh6, Kh8 6. h8D, L:h8 7. Kh7, Lh8-bel 8. g7+, L:g7 pat. Do remisa privede tudi 3.... Ke5 4. f6!, L:f6+ 5. Kh6, Kf5 6. h8 D!! (ne g6-g7 zaradi Lg5 mat), L:h8 7. g7, L:g7 8. K:g7. Zrtvovanje vseh kmetov v boju z dvema tekačema je zelo spretno in obenem tudi hudomušno.

ZNAMKE

PRIPOVEDUJEJO

BODALO NA ZNAMKI

Alvurski radža, eden izmed mnogih indskih vazalov, se je vojskoval s poglavarjem nekega malega, toda mirnega plemena. Slednjič je bilo sklenjeno premirje za sklepanje mirovnih pogojev. Oba poglavarja sta se, sedeč na tleh, mirno razgovarjala, ko so pomagači izdajalskega nasprotnika nenadno zahrbtno napadli radžo in mu zvezali roke.

Radža, ki ni hotel biti osramočen, je s prsti svoje noge prijel bodalo za pasom

svojega sovražnika in ga prebodel. Tako so se razbežale sovražne čete in radža je bil zmagovalec.

L. 1877, dolgo po tem dogodku, je izdala vladavina Alvur poštne znamke s sim-

bolom bodala. Ker pa so prebivalci skoraj vsi nepismeni, so se v teku četrtn stoletja ohranile same štiri znamke.

Alvur je bila prva domača država v Indiji, ki je uvedla kovani denar s aliko angleškega monarha.

Pomlad je spet!
(Pierson-Vištör — izrezanka)